Identiteiten in koers

Roeselaarse wielrenners als kopmannen van lokale, regionale en (sub)nationale identiteiten, 1900-1960

STIJN KNUTS[1]
Katholieke Universiteit Leuven
PASCAL DELHEYE
Professor Doctor – Katholieke Universiteit Leuven

Op 10 februari 1958 werd de nog jonge ex-wielrenner Valère "Valeer" Ollivier (1921-1958) in Roeselare ten grave gedragen. De centrumstraten vulden zich naar verluidt met een rouwstoet die zich over één kilometer uitstrekte. Ollivier was in 1949 kampioen van België geworden, maar had vooral naam gemaakt als *kermiscoureur*.[2] Vanuit dat oogpunt leken de grafredes van de voorzitters van de twee lokale supportersclubs van Ollivier, de *Wieler- en Supportersclub Valeer Ollivier* en de *Nieuwmarktvrienden*, op het eerste gezicht nogal hyperbolisch. Ollivier was in hun ogen "de grootste sportfiguur van Roeselare" wiens dood "het hart van Roeselare" stil deed staan "nu het zijn mooiste kampioen op die zware weg naar de begraafplaats vergezelde", maar wiens continue inzet voor "de stad en zijn sportieve bevolking" ertoe had geleid dat "zijn treffend levensbeeld" zou worden "vastgenageld in ons geheugen".[3]

Het geval van Ollivier is een mooi voorbeeld van de lokale impact van het wielrennen in België. Hoewel het sporthistorisch onderzoek naar die periode nog in de kinderschoenen staat, lijkt het wielrennen de eerste 'moderne massasport' in België te zijn geweest. Al vlak na 1900, dus vroeger dan de voetbalsport, kende het wielrennen een grote toeloop van de lagere klassen en een sterke lokale verankering (Delheye, Knuts, & Vanysacker, 2011). Door de successen van Belgische wielrenners in internationale wedstrijden als de *Tour de France* ging die lokale verankering al snel hand in hand met

---

1. Beide auteurs zijn verbonden aan de Afdeling Historische Kinesiologie en Sportgeschiedenis van de KU Leuven. Voor correspondentie in verband met dit artikel, gelieve contact op te nemen met Stijn Knuts, e-mail: Stijn.Knuts@faber.kuleuven.be of met Pascal Delheye, e-mail: Pascal.Delheye@faber.kuleuven.be

2. De Roeselaarse Weekbode (*DRW*), 27.3.1953, p. 1 en Jodec, *Het rijke wielerleven van Valeer Ollivier*, Poperinge, 1958, pp. 95-97. *Kermiskoersen* waren over een klein parcours verreden wedstrijden die in deze periode in veel steden en dorpen plaatsvonden naar aanleiding van de jaarlijkse kermis.

3. Jodec, *Het rijke wielerleven van Valeer Ollivier*, Poperinge, 1958, pp. 101 en 106-108.

nationale en internationale profilering. Deze verschillende dimensies maken het wielrennen tot een geprivilegieerd onderwerp om het proces van identiteitsvorming via sport in België te onderzoeken. Specifiek wat het wielrennen betreft, speelde de provincie West-Vlaanderen daarin een belangrijke rol. Er ontwikkelde zich een dicht netwerk van lokale wielerverenigingen die de organisatie van wielerwedstrijden als belangrijkste missie hadden. Die plaatselijke wedstrijden gaven meteen ook een elan aan Belgische en internationale kampioenen, die er vaak hun eerste stappen zetten.[4] De regio Roeselare kan op dat vlak als een *exemplum* worden beschouwd.[5] Terwijl de lokale voetbalclubs slechts matig succesvol waren, volgden de wielerkampioenen elkaar op in dit centrum van handel én flamingantisme.[6] Cyrille "Cyriel" van Hauwaert (1883-1974) uit het naburige Moorslede, bijvoorbeeld, won in 1908 als eerste Belg de tot de verbeelding sprekende wedstrijd *Paris-Roubaix*, terwijl Odile "Odiel" Defraeye (1888-1965) uit de latere deelgemeente Rumbeke in 1912 als eerste Belg de *Tour de France* (voor beroepsrenners) won. Zij zwengelden de populariteit van het wielrennen in België stevig aan. Als dusdanig vormt de regio Roeselare een vruchtbare *case* voor het onderzoeken van de rol die wielrenners speelden in het vormen van groepsidentiteiten.

Het internationaal historisch onderzoek naar de moderne massasport heeft zich steeds sterk gericht op het blootleggen van de manieren waarop deze bijdroeg aan de vorming van politieke en culturele identiteiten, zowel op het niveau van de natiestaten als op het niveau van regio's met eigen nationale aspiraties binnen die natiestaten. Sport bleek bijzonder effectief in het vormen en versterken van de nationale identiteit: haar sensationele, avontuurlijke karakter maakte haar tot een "folk highway of the nation" (Pope, 1993), een weg waarlangs vertogen over en een bewustzijn van de natie op een alledaagse, 'banale' manier de massa konden bereiken (Billig, 1995). Daarbij liet het wielrennen zich niet onbetuigd, zoals recent onderzoek naar natievorming in wedstrijden als de *Tour de France* aantoont (Thompson, 2006; Stoffers & Oosterhuis, 2009). Nationaal en internationaal goed presterende renners werden daarbij als populaire 'helden' gepresenteerd. Zij waren ankerpunten of – in wielertermen – 'kopmannen' van de normen en waarden

4. Van de twaalf Belgische Tourzeges tussen 1912 en 1939 werden er bv. vier door West-Vlamingen behaald. Zie ook Vanysacker (2009, 46-47).

5. Voor de geschiedenis van de stad zie Dochy (1949).

6. Haar aantrekkingskracht als één van de centra van de Vlaamse Beweging had Roeselare vooral te danken aan het Klein Seminarie, een katholiek college waar iconische figuren van het flamingantisme als de priesters Guido Gezelle (1830-1899) en Hugo Verriest (1840-1922) of de dichter en studentenleider Albrecht Rodenbach (1856-1880) les gaven en/of volgden.

van de natie, en als dusdanig speerpunten van deze identiteitsvorming (Holt & Mangan, 1996a, 7-10).[7]

Tegelijk hebben vooral Britse sporthistorici gewezen op het belang van deze moderne sport voor de constructie van groepsidentiteiten op niveaus onder de natiestaat. Zo hebben Jack Williams (1997) en Mike Huggins (2000) in hun onderzoek naar de lokale inbedding van sport in Engeland haar sleutelrol in de vorming van stadsidentiteiten benadrukt. Richard Holt en James Anthony Mangan (1996a; 1996b) en Allan Metcalfe (2006) hebben aangetoond dat de aanwezigheid van succesvolle sporters in een lokaliteit sterk bijdroeg tot het zelfbeeld van haar inwoners, voor de volledige gemeenschap of voor bepaalde sociale subcategorieën binnen die gemeenschap. Bovendien kon een lokale identiteit dienstdoen als springplank naar de overkoepelende identificatiekaders van natie en subnatie (Russel, 2004). Deze inzichten werden verder ontwikkeld binnen de *humanistic geography* – de studie van de culturele constructie van landschappen en ruimten – waarin recent onderzoek aantoonde hoe het lokaal bekijken en beoefenen van sport bewoners van een lokaliteit een *sense of place* van hun woonomgeving bijbrengt, een affectieve, identiteitsbepalende gehechtheid aan de plaatselijke ruimte (Tonts & Atherley, 2010). Kortom, sport versterkt de (ingebeelde) gemeenschap, zowel op lokaal, regionaal, als nationaal niveau.

Vanuit de combinatie van de twee bovenstaande onderzoekstradities dringt de centrale onderzoeksvraag van dit artikel zich op: hoe droeg de sportieve massacultuur van het wielrennen bij aan de vorming van zowel lokale als – binnen de lokale context – regionale en (sub)nationale identiteiten? Terwijl het in het licht van het voorgaande opportuun was om geografisch scherp te stellen op de regio Roeselare, werd het onderzoek temporeel afgebakend tussen 1900 en 1960. Vanaf het einde van de jaren vijftig veranderde het wielrennen immers in toenemende mate van aanzien ten gevolge van een verder doorgedreven internationalisering en commercialisering, gekoppeld aan de opkomst van de televisie in de wedstrijdverslaggeving (Maso, 1990, 125-130). Binnen de onderzochte periode was het van belang om enerzijds na te gaan op welke manier wielrenners dienst deden als lokale boegbeelden, en anderzijds te doorgronden in welke mate hun 'representatie' niet alleen de lokale identiteit versterkte, maar ook de vorming van overkoepelende regionale en (sub)nationale identiteiten. Vooreerst moet dus tot een goed begrip worden gekomen van de manieren waarop er in Roeselare met de plaatselijke renners werd omgegaan, en hoe dit bijdroeg tot de constructie van een lokale

[7] Een 'kopman' is de belangrijkste renner binnen een professioneel wielerteam, in wiens functie zijn teamgenoten rijden.

identiteit. Met andere woorden: hoe creëerde de maatschappelijke interactie met de 'eigen' renners een bewustzijn van de lokaliteit als betekenisvol identificatiekader voor haar inwoners? Via welke praktische en discursieve processen verliep dit proces van bewustmaking, en welke actoren waren instrumenteel daarbij?

In tweede instantie moet worden onderzocht hoe overkoepelende regionale en nationale identificatiekaders zich op dit lokale niveau manifesteerden. In welke mate werd de wielersport in België aangewend als versterking van de nationale, Belgische identiteit, maar tegelijk ook in de creatie van een afzonderlijke culturele én politieke identiteit van het Nederlandstalige, 'Vlaamse' landsgedeelte? De nauwe historische banden tussen het wielrennen, de Vlaamse beweging en de vorming van een Vlaamse subnationale identiteit zijn al beperkt blootgelegd (Lambrechts, 2000; Backelandt, 2004).[8] De vraag naar de concrete impact en vormgeving van die banden op microniveau bleef tot nu toe echter onbeantwoord. In die zin kan dit artikel ook bijdragen aan de studie van de (sub)nationale identiteitsvorming *from below*. Identiteiten lieten zich niet enkel vormen door een beperkte, natiewijd actieve politieke en culturele elite, maar kenden evenzeer een volkse én lokale maatschappelijke voedingsbodem (Van Ginderachter, 2009).

Op archivalisch vlak is er weinig materiaal over het wielrennen in de regio Roeselare bewaard gebleven.[9] Landelijke (sport)kranten en lokale, Roeselaarse weekbladen fungeerden daarom als belangrijkste bronnen voor het onderzoek. Niet alleen bieden ze een onontbeerlijke hoeveelheid te interpreteren feitelijke informatie, ook de vertogen die ze over de Roeselaarse renners hanteerden, verdienen een kritische analyse: zij gaven immers betekenis aan de sportieve prestaties van deze *coureurs*. Tot slot kan er gesteund worden op een groot aantal recente en meestal door inwoners van de stad geschreven 'populaire' publicaties over het Roeselaarse wielerverleden. Vaak missen ze kritische zin, maar de feitelijke informatie die ze bevatten over het Roeselaarse wielrennen vormt een nuttige aanvullende bron van informatie. Bovendien vormt hun vaak heel nostalgische beschrijving van het lokale wielerleven een illustratie van de impact die deze 'wielerhelden' op de lokale identiteit hadden én hebben.[10] Als dusdanig doen ze op hun beurt de vraag stellen naar het historische proces dat aan die identiteit ten basis lag.

---

8. Bovendien bezetten wielrennen en wielrenners ook nu nog een prominente plaats in het Vlaamse collectieve geheugen (Derez, 2008).

9. Zo werden de toelatingen voor de organisatie van wielerwedstrijden in Roeselare, onderdeel van het archief van het stadsbestuur, vernietigd voor de periode vóór 1960.

10. Zie bv. Vannieuwenhuyse (2004, 95).

1. LOKALE HELDEN: PRAKTIJKEN EN VERTOGEN IN DE LOKALE RUIMTE, 1900-1960

1.1. Wielrenners, wielerpers en wedstrijden

Van Hauwaert en Defraeye waren niet de enige succesvolle renners uit het Roeselaarse in deze periode. Ook René Vandenberghe (1887-1958), winnaar van de Ronde van België in 1911, was vóór 1914 een internationaal bekend renner of – zoals renners ook in Nederlandstalig België gewoonlijk werden aangeduid – *coureur*. In de jaren twintig was Hector Martin (1898-1972) – en in mindere mate zijn broer Léon (1897-1956) – de meest succesvolle profrenner uit de streek met ritoverwinningen in de *Tour de France* (1925 en 1927) en winst in *Bordeaux-Paris* in 1928. Vanaf de late jaren dertig zorgden *coureurs* als Valère Ollivier, Gérard Desmet (1907-1979), Albert Sercu (1918-1978) en Maurice "Maurits" Blomme (1916-1980) met hun prominente aanwezigheid in Belgische en internationale races dat de stad en haar omgeving steeds één of meerdere wielergloriën kenden.[11]

In deze wielersport vormden renners, journalisten en fietsfabrikanten (en -handelaars) al van meet af aan een driehoek van commerciële en financiële belangen (Maso, 1990, 47-63). Ten eerste waren er de – vooral Franse – fietsfabrikanten, die competitie mogelijk maakten via sponsoring van wielerploegen.[12] De sportieve prestaties van de van deze teams afhankelijke *coureurs*, de tweede groep actoren in deze constructie, moesten als reclame voor de fietsbedrijven fungeren. Ten derde vervulde de pers een essentiële rol in het aantrekkelijk maken van de wielersport. De vaak sterk overdreven vertogen die sportjournalisten ontwikkelden, moesten het publiek overtuigen van de uitzonderlijke en sensationele aard van de rennersprestaties. Dit maakte de sportpers tot een eerste betekenisvolle actor die de identiteitsvorming aan de hand van wielrenners vorm gaf. Zoals Benjo Maso (1990, 37-44) aantoonde bezat ze immers een quasimonopolie op de beeldvorming over hen. Wielrennen was in deze periode "een sport voor lezers en niet voor toeschouwers". Men kon onmogelijk het hele traject van een renner tijdens een wegwedstrijd volgen, en was daarom op krantenverslagen aangewezen.

---

11. Voor biografische details zie o.m. Laitem (1988); Knuts (2011); Callewaert (2001a; 2004).

12. Nagenoeg alle besproken renners reden voor een Franse fietsfabrikant. Zo kwamen Defraeye en Vandenberghe voor *Alcyon* uit, reed Hector Martin bij *J.B. Louvet* en maakten zowel Ollivier, Sercu als Blomme na 1945 deel uit van het Noord-Franse team *Bertin*.

FOTO 1: ODILE DEFRAEYE (M.) TIJDENS DE *TOUR DE FRANCE* VAN 1912, DIE HIJ ZOU WINNEN. OP DE WAGEN STAAT ZIJN VERZORGER, THÉMAR. RECHTS ALPHONSE BAUGÉ, SPORTIEF DIRECTEUR VAN DE FRANSE WIELERPLOEG *ALCYON* WAARVOOR DEFRAEYE REED. WIELERPLOEGEN VAN FRANSE FIETSCONSTRUCTEURS WAREN CRUCIAAL IN DE ONDERSTEUNING VAN DE BEROEPSRENNERS[13]

De geboorte van een Nederlandstalige sportpers viel samen met de snelle groei die het wielrennen na 1900 in België doormaakte. Titels als het *Sportblad* (1908), *Onze Kampioenen (*1909) en vooral de sterk op Oost- en West-Vlaanderen gerichte *Sportvriend* (1909) waren toonaangevend vóór de Eerste Wereldoorlog (Vanysacker, 2009, 56-57). Gedurende het interbellum werd de journalist Karel van Wijnendaele met zijn in 1912 opgerichte *Sportwereld* dominant. Nadat de eerder genoemde titels allen waren verdwenen tijdens of vlak na de Eerste Wereldoorlog, was deze krant tot diep in de jaren dertig immers het enige Nederlandstalige Belgische persorgaan dat een dagelijkse, uitgebreide sportverslaggeving bood. Andere sportperiodieken met landelijke reikwijdte waren er nauwelijks, terwijl de algemene dagbladen slechts vrij laat echt aandacht aan de (wieler)sport begonnen te schenken (Van Laere, 1995).[14] Pas na de Tweede Wereldoorlog brak in België en andere Europese

13. Wielermuseum Roeselare, nr. 485.

14. Van Wijnendaele was een pseudoniem van Karel Steyaert (1882-1961). Samen met *Sportwereld* verscheen ook het weekblad *Geïllustreerde Sportwereld* (1921-1938).

landen volop een "gouden tijd" voor de wielerpers aan (Maso, 1990, 112). Wielrennen verwierf nu snel een prominente positie in de hele geschreven pers, met bijzonder uitgebreide sportrubrieken in grote dagbladen als *Het Nieuwsblad* – dat al in 1939 Van Wijnendaeles *Sportwereld* had overgenomen – of *Het Volk* (Backelandt, Cornillie, & Vanwalleghem, 2006, 42-43).

Wilden Roeselarenaren nieuws vernemen over de prestaties van de plaatselijke renners, dan moest dit dus in eerste instantie via deze landelijke sportpers gebeuren. Via de lyrische beschrijvingen en uitgebreide fotoverslagen waarmee kranten over het wielrennen berichtten, schiepen deze een beeld van renners als Cyrille van Hauwaert of Odile Defraeye als zijnde supermannen, in staat tot bovenmenselijke fysieke inspanningen in onmenselijke weersomstandigheden.[15] Hier werd het imago van de wielrenner als heroïsche, bewonderenswaardige atleet vastgelegd. Daarbij werd zelden nagelaten om zijn lokale herkomst aan te duiden. Voor *Onze Kampioenen* waren Vandenberghe en Defraeye "zonen van Roesselaere", terwijl *Sportwereld* Hector Martin "de trots van de Mandelstad" noemde – naar de rivier de Mandel, die door Roeselare stroomt. Ook in de jaren veertig en vijftig werden renners als Ollivier en Blomme in de sportverslagen van *Het Volk* of *Het Nieuwsblad* expliciet als Roeselarenaren geïdentificeerd, vooral door hen als "Rodenbachzonen" aan te duiden.[16] De stad en 'haar' renners, die zowel haar bevolking als haar geografische of historische kenmerken vertegenwoordigden, werden nauw met elkaar verbonden voor een landelijk én plaatselijk lezerspubliek.

Veel concurrentie van lokale bladen moest de landelijke pers aanvankelijk niet dulden: plaatselijke organen als de *Gazette van Rousselaere* (vóór 1914) of de *Rousselaarsche Bode* (tijdens het interbellum) waren vooral katholieke strijdbladen, gericht op de verdediging van Kerk en partij. Zelden toonden ze aandacht voor (wieler)sport. Wanneer dat wel werd gedaan, zoals zeer sporadisch door de *Gazette* vóór de Eerste Wereldoorlog, werd er bijna exclusief op negatieve wijze over bericht (Van Overberghe, 1987).[17] Pas vanaf het einde van de jaren dertig veranderde deze situatie geleidelijk aan. Vanaf 1938 namen zowel de *Rousselaarsche Bode* als het neutrale *De Mandel* een vaste (beperkte) sportrubriek op. Pas helemaal na 1945, echter, werden lokale titels als *De Roeselaarse Weekbode*, *Mandelpost* of het op grotere delen van West-Vlaanderen gerichte *Het Wekelijks Nieuws* volwaardige verspreiders van een

---

15. Bv. *Sportvriend*, 13.7.1912, p. 1-2.

16. *Onze Kampioenen*, 20.7.1912, p. 2; *Sportwereld*, 15.5.1925, p. 1; *Het Nieuwsblad*, 20.6.1949, p. 5; *Het Volk*, 19.9.1950, p. 10. Zie ook Thompson (2006, 116).

17. Bv. *Gazette van Rousselare*, 10.10.1908, p. 2 en *infra*.

uitgebreide, op lokale maat gesneden wielerverslaggeving.[18] Rubrieken als de "Sportbrief" in de *Rousselaarsche Bode* of de "Roeselaarse wielerkruimels" in de *Mandelpost* brachten op regelmatige basis wedstrijdverslagen en nieuws van de prestaties van de 'eigen' Roeselaarse renners.[19]

In deze lokale pers werden, net als in de landelijke uitgaven, diverse technieken gebruikt die de lokale *coureurs* te midden van de stad en haar bevolking plaatsten. Renners werden steeds voorgesteld als eenvoudige, sympathieke volksmensen en benoemd met koos- en bijnamen, zodat de afstand tussen *coureurs* en hun bewonderaars werd verkleind. Ollivier werd "onze Pim", een sympathiek man met alleen maar vrienden, terwijl de jonge renner Gilbert Desmet liefkozend met "Smetje" werd aangeduid.[20] Ook de plaatselijke wielergeschiedenis werd benut. In september 1948 verscheen in de eerste aflevering van *Mandelpost* een artikel waarin de naam van de sportrubriek, "Mandelsport", werd verklaard. Wat de sport in het Roeselaarse bijzonder maakte, zo stelde de auteur, was de lange reeks wielerkampioenen waar "de hele sportnatie met verbazing en bewondering" naar keek. Roeselare moest fier zijn op 'haar' wielerverleden: renners zoals Hector Martin hadden de stad een natiewijde uitstraling verleend, waarvan de eigentijdse Roeselaarse *coureurs* het bestaan nu moesten verzekeren.[21]

Schrijver van bovenstaand stukje was Roger Depestel, oprichter van de *Mandelpost* en later ook sportjournalist bij de *Roeselaarse Weekbode*. Vanuit zijn positie was Depestel niet de meest neutrale verslaggever, maar net zeer actief binnen het lokale wielerleven en bovendien zelf een groot bewonderaar van de renners waarover hij schreef. In sommige geschriften benadrukte hij de levensinspiratie die hij uit zijn jeugdheld Hector Martin had geput, terwijl hij ook op vertrouwelijke voet stond met personen als Ollivier of Sercu (De Bruyne e.a., 1979, 174).[22] In plaats van een forum voor kritische observaties was de lokale pers zowel een weerspiegeling van als een krachtige stimulans voor de stedelijke, wielersportieve identiteit. Die dubbele lading werd mooi

---

18. Vanaf 1956 stond *De Roeselaarse Weekbode* bekend als *De Weekbode*. *Mandelpost* verscheen in 1949 en 1950 als *De Nieuwe Bode-Mandelpost* en in 1951 en 1952 als *Mandelpost-De Nieuwe Bode*. Vanaf 1953 werd de titel terug enkel *Mandelpost*.

19. *De Rousselaarsche Bode (DRB)*, 30.3.1940, p. 5 en 13.4.1940, p. 5 en *Mandelpost*, 11.9.1948, p. 6.

20. *DRW*, 25.6.1949, p. 6; *DRB*, 13.6.1942, p. 4; *Het Wekelijks Nieuws (HWN)*, 25.6.1949, p. 7 en *Mandelpost*, 2.10.1948, p. 6. Over bijnamen, zie Vigarello (1992, 917). "Smetje" bracht het begin van zijn carrière in Roeselare door, maar verhuisde in 1954 naar het nabije Lichtervelde, waarna hij de bijnaam "Smetje van Lichtervelde" kreeg, een voorbeeld van hoe renners ook door andere lokaliteiten als identiteitsbakens werden toegeëigend (Cornillie, 2004).

21. *Mandelpost*, 4.9.1948, p. 5.

22. *De Weekbode*, 19.12.1980, p. 5; *De Weekbode*, 6.1.1967, p. 17.

geïllustreerd in een artikel in de *Roeselaarse Weekbode* naar aanleiding van de Belgische kampioenstitel van Ollivier in 1949. De auteur beschreef 'feitelijk' de feestvreugde die door die kampioenstitel in de stad was uitgebroken, maar besloot dat deze vreugde niet meer dan normaal was,

> "want hij is een der onzen: een knape van de Vierweg, een burger van Roeselare, een zoon van Rodenbach".[23]

Gestimuleerd door het persdiscours over hun sportieve prestaties, werd de status van de plaatselijke renners als boegbeelden van de lokale identiteit verder gevormd door de wijze waarop ze ook fysiek in de lokale ruimte aanwezig waren. Identiteit kwam hier niet enkel via een geschreven discours tot stand, maar situeerde zich evenzeer in de dagelijkse praktijken van het lokale leven. Belangrijk gegeven daarbij was dat, ondanks het feit dat veel nationale en internationale wedstrijden enkel via de pers konden worden gevolgd, er eveneens voldoende gelegenheid was om de plaatselijke renners dicht bij huis en met eigen ogen aan het werk te zien. Roeselare lag middenin een streek waarin gedurende de hele besproken periode een groot aantal wegwedstrijden werden georganiseerd die door de inwoners van het Roeselaarse allemaal snel konden worden bereikt.[24] De Roeselaarse renners waren bovendien allen zeer actief op de wielerpistes die na 1900 in de omgeving werden gebouwd. Met bijvoorbeeld negen actieve wielerpistes in een straal van twintig kilometer rond Roeselare was er tijdens het interbellum gelegenheid te over om de lokale *coureurs* op de *velodroom* aan het werk te zien (Vandromme, 2002, 10).[25] Het is moeilijk te achterhalen hoeveel Roeselarenaren er zich precies naar dergelijke wedstrijden in de omgeving verplaatsten, maar het belang van deze praktijk mag niet worden onderschat. Gezamenlijk de wedstrijden van het lokale idool bijwonen droeg in sterke mate bij tot het groepsbesef. Hier werd de idee van een verenigde stedelijke gemeenschap, gericht op hetzelfde doel – de steun voor 'haar' renner(s) – gestimuleerd (Tonts & Atherley, 2010, 389). Een mooie illustratie daarvan bood het in en rond Roeselare zeer populaire *Kampioenschap van Vlaanderen*, gehouden in het nabije Koolskamp (Cornillie, 1999, 8): toen Hector Martin daar in 1928 in een goede positie door het dorpscentrum reed,

---

23. *DRW*, 25.6.1949, 6.

24. Al vóór 1914 trokken Roeselarenaren naar Roubaix om er in de *velodroom* de aankomst van de wedstrijd *Paris-Roubaix* bij te wonen (Laitem, 1988, 15). Voor een overzicht van wedstrijden in de omgeving zie Cornillie (1997, 46-65).

25. Zie bv. *Onze Kampioenen*, 10.1909, p. 109; Callewaert (2004, 109) en Cornillie (1997, 49).

"kraakt[e] de tribuun van het gejuich! De heele Nieuwmarkt is daar! Daar zijn zooveel Roeselaarnaars…".[26]

FOTO 2: DE JONGE ROESELAARSE RENNER GEORGES VANDENBERGHE (1919-1995) IN ACTIE OP DE WIELERPISTE VAN RUMBEKE (JAREN 1930). TIJDENS HET INTERBELLUM WAS HET BAANWIELRENNEN ENORM POPULAIR IN VLAANDEREN. GEORGES VANDENBERGHE DIENDE ZICH AAN ALS GROTE BELOFTE, MAAR BEHAALDE ALS BEROEPSRENNER WEINIG OVERWINNINGEN[27]

De potentiële stimulans die het in actie zien van de plaatselijke renner aan de vorming van de lokale identiteit kon geven, was nog groter wanneer het een optreden binnen die lokaliteit zelf betrof. De talrijke *kermiskoersen* die in Roeselare en haar buurgemeenten werden georganiseerd, boden veelvuldig gelegenheid tot het aanschouwen van de lokale wielerhelden, of deze nu gevestigde waarden waren of jonge, opkomende talenten (Callewaert, 2001a, 29-31).[28] Zo wonnen zowel Léon (1921) als Hector Martin (1924) in het

26. *Sportwereld*, 15.9.1928, p. 1. De Roeselaarse volkswijk de Nieuwmarkt was een begrip in West-Vlaanderen. De bewoners waren bekend en berucht als notoire 'commercanten' die om het even wat te gelde konden maken. Soms werd De Nieuwmarkt als een *pars pro toto* voor Roeselare gebruikt, zowel buiten als binnen de stad (zie ook Dochy, 1949, 327-344).

27. Wielermuseum Roeselare, nr. 280.

28. Zie Stadsarchief Roeselare (*SAR*), Affiches Feestelijkheden (microfilm), 1926-1950.

begin van hun carrière het plaatselijke *Kampioenschap van Rousselaere*. De winnaar van deze wedstrijd werd in een wielertruitje gehesen met daarop het wapenschild van de stad en de vermelding van zijn titel. De gebroeders Martin werden zo op heel letterlijke wijze fietsende bakens van Roeselaarse identiteit (Callewaert, 2004, 29, 171).[29] Zeker vanaf het einde van de jaren dertig kenden deze lokale *kermiskoersen* een gigantisch succes (Geldhof & Vanysacker, 2005, 182). Rond 1950 werden er tijdens de jaarlijkse kermisperiode op het einde van augustus steeds drie of vier wedstrijden voor beroepsrenners en jeugdcategorieën ingericht.[30]

FOTO 3: VALÈRE OLLIVIER (R.) EN ALBERT SERCU (L.) EN SUPPORTERS OP DE WIELERPISTE VAN RUMBEKE, 11 APRIL 1943[31]

Ook tot het zien optreden van de 'eigen' renners op de wielerpiste was er voldoende gelegenheid. In Rumbeke voegde Odile Defraeye vlak na de Eerste Wereldoorlog een *velodroom* toe aan het café dat hij in 1913 had geopend. Deze piste was tot haar sluiting in 1951 één van de *foci* van het lokale wielerleven, waar renners als Hector Martin en, later, Ollivier of Sercu

29. *Sportwereld*, 18.9.1924, p. 2.
30. *SAR*, Affiches Feestelijkheden, 1946-1950 en *De Weekbode*, 29.8.1969, p. 6.
31. Privécollectie Fred Vannieuwenhuyse.

onder aanzienlijke belangstelling optraden.[32] In de besloten ruimte van de velodroom of in de *kermiskoersen* werd de plaatselijke renner voor zijn stadsgenoten een verdediger van de lokale 'eer' tegen uitdagers van buiten de stad. Zoals Williams heeft aangetoond met betrekking tot voetbalclubs in Engeland, kon het kijken naar en supporteren voor de lokale renner in races binnen en buiten de stad de claim van stedelingen op een "membership of the city" versterken (Williams, 1997, 129). Daarbij waren ook de renners zelf zich duidelijk bewust van het belang van dergelijke gelegenheden voor hun supporters, getuige de strijdlust die Ollivier of Blomme tijdens lokale wedstrijden in de jaren vijftig etaleerden. Rijden voor 'eigen publiek' had een merkbaar grotere inzet en zegehonger tot gevolg.[33] Hoewel dit vrijwel nooit de pers haalde, was het overigens algemeen geweten dat plaatselijke renners soms intrinsiek betere concurrenten omkochten om voor eigen publiek te mogen winnen.

1.2. Bewondering en ondersteuning: wieler- en supportersclubs

Het effect dat het optreden van de plaatselijke renners in en om de Roeselaarse ruimte op stedelingen had, werd nog versterkt door de initiatieven van bepaalde wielerliefhebbers. De wielerclubs die na 1900 in het Roeselaarse tot stand kwamen, maakten van het stimuleren van het wielrennen één van hun voornaamste bezigheden. Daaronder viel ook het promoten en begeleiden van de plaatselijke renners. Vóór 1940 zorgden verenigingen als de *Stedelijke Wielrijdersbond* (*SWB*, 1902) of *De Mandelzonen* (1924) voor een omkadering van figuren als Odile Defraeye, de broers Martin of jonge talenten als Florent Vandenberghe, naast de profteams waarin ze waren opgenomen (Knockaert & Callewaert, 2002, 15-21).[34] Vanaf het einde van de jaren dertig kwamen er steeds meer supportersclubs die zich bijna exclusief met het steunen van één of meerdere lokale renners bezighielden, zoals de genoemde *Wieler- en Supportersclub Valeer Ollivier* (*WSC*, 1936), de

32. Bv. *DRB,* 17.7.1943, p. 4; *DRB*, 12.3.1932 (geciteerd in Callewaert, 2004, 123); Laitem (1988, 68-71) en Hoornaert (2007). In 2002 werd de piste van Rumbeke als beschermd monument geklasseerd. Sinds 2010 wordt ze gerenoveerd en opnieuw aangelegd voor actief gebruik.

33. *HWN*, 4.6.1949; *DRW*, 4.6.1949; *Mandelpost-De Nieuwe Bode*, 26.5.1951.

34. *Sportwereld*, 23.4.1924, p. 2.

Spinnerijvrienden (1944) of de supportersclub van Maurice Blomme (circa 1950) (Denys, 1955, 215).[35]

De activiteiten van deze wielerverenigingen illustreren de bijzondere rol die zij en hun leden, gewoonlijk de trouwste supporters van een renner, in zijn constructie als baken van lokale identiteit hadden. Vooral de activiteiten van de verenigingen die rond de Tweede Wereldoorlog actief werden, zijn daarbij goed gedocumenteerd. Materiële hulp, zoals de nieuwe koersfiets die de *WSC* op een moment van grote schaarste aan fietsmateriaal in 1943 aan Ollivier schonk, plaatste renner en supporters in een relatie van symbolische wederkerigheid: in ruil voor de inspanningen van zijn supporters moest Ollivier goede prestaties neerzetten.[36] In de correspondentie die diezelfde club met Ollivier voerde tijdens zijn deelname aan buitenlandse wedstrijden werd de stedelijke identiteit ten volle gearticuleerd. In een aan hem gestuurde brief uit 1953, bijvoorbeeld, wensten de clubleden Ollivier succes toe met zijn nakende deelname aan *Milano-San Remo* en wezen ze hem erop hoe "alle mannen uit de club in het byzonder en de Roeselaarse sportmannen in het algemeen" naar een goede prestatie van hem uitkeken. Ollivier moest "de Roeselaarse kleur" extra in de verf te zetten.[37]

Dat de leden van deze wielerclubs binnen de hele stedelijke gemeenschap het sterkst met de lokale renners verbonden waren, noopte hen ertoe die band ook actief naar andere stedelingen uit te dragen. Via een waaier aan activiteiten zorgden ze voor een continue versterking van de symbolische en letterlijke aanwezigheid van deze *coureurs* in de lokale ruimte. Dit uitte zich logischerwijze eerst op sportief vlak, in de plaatselijke wielerwedstrijden die de clubs doorheen de hele periode organiseerden en waarbij de naam van een lokale *coureur* in veel gevallen als uithangbord werd gebruikt. Races als de *Groote Prijs Hector Martin* (1925) – een organisatie van de *SWB* – of de vanaf 1945 door de *WSC* ingerichte *Grote Prijs Valeer Ollivier* benutten de naam van lokale wielerhelden als middel om hun wedstrijd aantrekkelijker te maken voor toeschouwers, maar kenden hen zo eveneens een symbolische functie als sportieve uithangborden van de stedelijke gemeenschap toe (Callewaert, 2001a, 12).[38] Ook op extrasportieve wijze zetten clubs zich voor dit doel in, geen gelegenheid onbenut latend om de stedelijke identificatie

---

35. Private collectie F. Vannieuwenhuyse, Roeselare: persknipsel, 20.5.1939; *SAR*, Archief Stadsbestuur (AS), Briefwisseling, inv. nr. 298: brief van Remi Moerman aan het college van burgemeester en schepenen, 25.10.1944; *DRW*, 21.10.1950, p. 6.

36. Jodec, *Het rijke wielerleven van Valeer Ollivier*, Poperinge, 1958, p. 30.

37. Wielermuseum Roeselare (*WMR*), documentatiemap Ollivier Valère: Brief van het Bestuur van de *WSC* aan Valère Ollivier, 15.3.1953.

38. *SAR*, AS, Feestelijkheden, inv. nr. 128: affiche wielerwedstrijd René Vandenberghe, 18.8.1911; *SAR*, AS, Feestelijkheden, inv. nr. 202: affiche Groote Prijs H. Martin, 1925.

met 'hun' wielerhelden te stimuleren. Op de "sportbals" of dansfeesten die in de vroege jaren vijftig door zowel de *WSC* als de supportersclub van Blomme werden georganiseerd, waren de plaatselijke renners de centrale genodigden van de avond, daarmee nogmaals hun prominente rol in het stedelijke ontspanningsleven benadrukkend. Tegelijk waren ze hier echter ook zeer bereikbaar. Bewonderaars van Valère Ollivier of van oud-renners als Hector Martin konden er op ongedwongen wijze omgaan – en dansen – met diegenen die ze omwille van hun sportieve prestaties bewonderden.[39]

In deze inzet van de wielerverenigingen voor de promotie van de lokale renners speelden echter ook minder altruïstische motieven mee, zo lijkt het. Het bestuur van clubs als de *SWB* of de *WSC* bestond – net als dat van veel andere wielerverenigingen – in de regel uit prominente personen binnen het lokale sociaaleconomische of politieke leven. Zo waren veel bestuursleden van de *SWB* van vóór 1940 lokale handelaars en middenstanders (Knockaert & Callewaert, 2002, 15, 23).[40] Raymond Verstraete en Albert Dekeukelaere, actief in de *WSC* van Ollivier en in de stad bekend als zijn 'raadsheren', waren respectievelijk als tandarts en als CVP-gemeenteraadslid en schepen actief.[41] Via hun ondersteuning van de lokale renners konden deze figuren de eigen commerciële, sociale of politieke positie binnen de stad versterken. Zo was de *SWB* – waaronder autohandelaar Jules Vandekerckhove – nauw betrokken bij de organisatie van het zowel in 1923 als 1924 in de stad gehouden *West-Vlaams Auto, Motor en Rijwielsalon*, een beurs voor regionale producenten en verkopers.[42] In 1924 waren de broers Martin – die zelf een fietsenzaak uitbaatten – hier ook met een stand aanwezig, waarbij Hector op de tweede dag van het *Salon* plechtig door de *SWB* werd gevierd omwille van zijn recente sportieve prestaties.[43] Een dergelijke viering moest duidelijk toeschouwers lokken, en zo de verkoop en naamsbekendheid van zowel de Martins als van iemand als Vandekerckhove stimuleren.

1.3. Feestelijke apotheosen: rennershuldigingen

Dat de wielerclubs een grote rol speelden in de constructie van de plaatselijke renners als boegbeelden van lokale identiteit toonde zich evenzeer in hun

39. *Mandelpost-De Nieuwe Bode*, 22.12.1951, p. 5; 17.11.1951, p. 5; *De Weekbode*, 18.1.1957, p. 11.
40. *Sportwereld*, 15.4.1924, p. 2.
41. *HWN*, 31.1.1953, p. 3.
42. *SAR*, AS, inv. nrs. 183 en 185.
43. *Sportwereld*, 15.4.1924, p. 2 en 23.4.1924, p. 2.

aandeel in een andere essentiële praktijk, de huldiging. Winst van de 'eigen' renner in een belangrijke wedstrijd was een gelegenheid tot meer dan gewone vreugde. Deze kon spontaan tot uitbarsting komen, zoals bij de winst van Valère Ollivier in het Belgisch kampioenschap van 1949. Kort na het bekend raken van de uitslag van deze wedstrijd was het in de stationsbuurt gelegen café *L'Europe* dat Ollivier uitbaatte het toneel van een *impromptu* viering, toen een grote massa mensen er verzamelde om hem te kunnen toejuichen bij zijn thuiskomst.[44] Al vanaf het begin van de hier besproken periode werden deze vieringen echter ook in meer formele, gestandaardiseerde vormen gegoten, waarbij er al snel een vast repertoire van huldeblijken tot stand kwam. Reeds in de viering van René Vandenberghe op 15 augustus 1911, ter ere van zijn winst van de Ronde van België, kwam dit tot uiting. Vandenberghe kwam met de trein te Roeselare aan, waar hij werd ontvangen door een grote delegatie van wieler- en andere sportclubs, de *SWB* voorop. Daarna werd er in stoet naar de Grote Markt getrokken, waar hij op het balkon van het stadhuis verscheen en door het stadsbestuur en een afgevaardigde van de *Belgische Wielrijdersbond* (*BWB*) publiekelijk gefeliciteerd werd. Van hieruit trok men opnieuw in stoet, Vandenberghe centraal, naar zijn met spandoeken en "Venitiaansche lantaarntjes" versierde wijk "De Duivelshoek", waar het feest verder ging. De avond werd met vuurwerk afgesloten.[45]

Dergelijke huldigingen waren – om het met Peter Burke (2005) te zeggen – door hun formele en theatrale karakter een vorm van publieke *performance*, een rituele opvoering van identiteit waarbij zowel actieve deelnemers als toeschouwers bewust werden gemaakt van de eigenheid van de stedelijke gemeenschap, en van de ruimte waarin deze actief was. Lokale identiteit en een *sense of place* van de plaatselijke geografie als betekenisvol gegeven werden hier op symbolische, vaak subtiele wijze gevormd. In nagenoeg alle vieringen trokken de prominentste sportieve én niet-sportieve stedelijke verenigingen – zoals het stedelijke harmonieorkest – samen door de straten van het stadscentrum, het hart van de lokale leefwereld.[46] De gehuldigde renner, boegbeeld van het kunnen van de gemeenschap, was daarbij de spil van het gebeuren, wat benadrukt werd door hem midden in de stoet in een auto met open dak – als luxevoertuig een duidelijk symbool van distinctie – te plaatsen. Dit was het geval op de huldiging van Defraeye te Rumbeke in 1908, terwijl ook Hector Martin na zijn overwinning in het *Belgisch*

44. *DRW*, 25.6.1949, p. 6.

45. *SAR*, AS, Feestelijkheden, inv. nr. 131.

46. Zie ook de huldiging van Defraeye in Izegem in 1912 (Laitem, 1988, 54), of de ontvangst van Hector Martin in 1924 (*SAR*, AS: Notulen Schepenencollege Roeselare, inv. nr. 18: nr. 577, 1924 en *Het Nieuw Rousselare*, 19.10.1924, p. 2).

Kampioenschap voor Onafhankelijken van 1924 in de auto van een *SWB*-lid werd rondgereden (Laitem, 1988, 14; De Bruyne, 1979, 169-170).[47]

Zoals het voorbeeld van Vandenberghe aantoont, was ook het stadsbestuur al vroeg nauw betrokken bij deze vieringen, onder de vorm van subsidies of een officiële ontvangst van de renner op het stadhuis.[48] Dit maakte hen tot één van de eerste door de lokale overheid ondersteunde publieke erkenningen van een activiteit die vooral onder de lagere sociale klassen een grote populariteit genoot. Eerdere officiële huldigingen beperkten zich tot kerkelijke en wereldlijke hoogwaardigheidsbeklederS of figuren uit de hogere cultuurwereld, en waren vooral een zaak van de stedelijke elite. Nu werden echter ook personen gehuldigd die, net als de meerderheid van hun bewonderaars, duidelijk uit de massa afkomstig waren, en ook zo erkend werden.[49] Via het publiekelijk vieren van hun verdiensten konden lokale besturen tonen dat ze zich niet enkel op de maatschappelijke elite richtten. De wielersport faciliteerde zo de introductie van een nieuwe vorm van *civic pride*. Zoals Williams (1997, 130-131) en Huggins (2000, 154-155) met betrekking tot het voetbal in Engelse steden hebben aangegeven, was de expliciete steun van overheden aan publieke vieringen van sportfiguren sterk gericht op het stimuleren van de identificatie met de stad door de stedelijke *working class*. Het erkennen van populaire sporten als voetbal of wielrennen werd zo een strategie om de integratie van ook de lagere sociale klassen in de civiele samenleving te bewerkstelligen, daarbij ook eventuele sociale conflicten ontmantelend. Dat bijvoorbeeld een delegatie van arbeiders uit de borstelfabriek van Defraeyes Izegemse mecenas Jules Vandekerckhove in 1912 aan zijn huldigingstoet mocht deelnemen, kan gezien worden als een poging tot pacificatie van de strubbelingen tussen werkgevers en arbeiders die zich in die periode in de regio voordeden.[50]

---

47. De huldigingen in Rumbeke en Izegem (1912) moeten uiteraard ook worden gezien als bijdragen aan de identiteit van die lokaliteiten. Hun vormgeving was echter dezelfde. De door de *BWB* ingestelde categorie van 'onafhankelijken' was een soort voorportaal tot de categorie van beroepsrenners.

48. Bv. *SAR*, AS, Feestelijkheden, 131: brief van Oscar Duyvewaerdt aan de burgemeester van Roeselare, 24.6.1911 en *Het Nieuw Rousselare*, 19.10.1924, p. 2.

49. Zie *SAR*, AS, Feestelijkheden, en de daarin bewaarde dossiers voor de situatie vóór 1900. Voor de sociale afkomst van Martin of Ollivier: Callewaert (2004, 27); Jodec, *Het rijke wielerleven van Valeer Ollivier*, Poperinge, 1958, p. 18. Zie *Sportwereld*, 3.5.1929, p. 1 voor wielrennen als volkse sport.

50. Het gaat hier om een ander persoon dan de eerder vermelde Jules Vandekerckhove. Zie *Gazette van Iseghem*, 11.8.1912, geciteerd in Laitem (1988, 50) en Lermyte (1985, 256).

FOTO 4: HECTOR MARTIN (MET BLOEMEN) EN ENKELE FAMILIELEDEN VOOR ZIJN FIETSENHANDEL TE ROESELARE NA WINST IN PARIJS-BRUSSEL, 1924[51]

Het eindpunt van de plechtige huldiging, na de stoet en de ontvangst op het stadhuis, lag vóór 1940 gewoonlijk in de wijk waar de gevierde renner woonde. Op deze manier werd zijn woonplaats op symbolische wijze met het lokale (machts)centrum verbonden, iets wat bijvoorbeeld het geval was bij de huldiging van Vandenberghe in 1911 en bij die van Hector Martin in 1924 en 1928. Voor deze laatste was zijn wijk "De Ruiter" na afloop van de formele vieringen telkens het toneel van een zeer *informeel* feest, waarbij grote aantallen stedelingen de plaatselijke cafés vulden (De Bruyne, 1979, 170, 174).[52] Deze stadswijken, vaak hechte leefgemeenschappen, waren een belangrijke tussenschakel in de constructie van een identiteit van de stad als geheel. Wijkbewoners waren bijzonder begaan met de prestaties van 'hun' renner: vaak waren ze zijn trouwste supporters, en was het binnen deze wijken dat de basis voor hun supportersclubs werd gelegd (*Ibid*., 169-174).[53]

51. Privécollectie Fred Vannieuwenhuyse.
52. *DRB*, 12.5.1928, p. 3.
53. *De Mandel*, 19.11.1938, p. 4. Zie bv. ook *De Weekbode,* 18.3.1994 voor een getuigenis over de grote aanhang van renner Jérôme Renier op de Roeselaarse Nieuwmarkt.

Deze vieringen nestelden zich omwille van hun grootschalige en feestelijke karakter in het geheugen van de bewoners, getuige de herinnering die een journalist van de *Rousselaarsche Bode* in 1938 aan Hector Martins carrière ophaalde. Zijn winst in *Bordeaux-Paris* in 1928 en het "triomfantelijk ontvangen" in de stad dat daarop volgde, speelden daarin een cruciale rol.[54] Ook in de toespraken die tijdens deze vieringen werden gehouden, werd steeds benadrukt hoe de wielerheld als voorbeeld voor de stedelijke gemeenschap fungeerde. Op de feestelijke huldigingen die Ollivier in de jaren veertig en vijftig ten deel vielen bijvoorbeeld, identificeerden sprekers – gaande van de burgemeester over vertegenwoordigers van de *BWB* tot de plaatselijke wielerclubs – Ollivier als "Rodenbacher", plaatsten hem op één lijn met de eerdere wielerkampioenen van de stad en prezen hem aan de bevolking aan als toonbeeld voor de eigen levenswandel.[55] Bovendien nam Ollivier zelf op actieve wijze aan dit discours deel. Zo duidde hij zichzelf tijdens een viering op 27 december 1952 aan als iemand die met het "Roeselaars commercante-bloed" behept was, terwijl hij in juni 1949 de aanwezigen beloofde "een goed renner maar ook een goede Roeselarenaar te zijn".[56] Dat Roeselare tijdens deze toespraken door veel sprekers ook als centrum van het West-Vlaamse (sportieve) leven werd geïdentificeerd, correspondeerde met de stedelijke aspiraties als winkel- en inkoopcentrum voor de omliggende gemeenten (Denys, 1955, 93).[57] Sportieve trots versterkte zo het zelfbeeld van Roeselarenaren als inwoners van een stad met regionale reikwijdte.

Nochtans waren deze nieuwe vormen van *civic pride* niet altijd vrij van polemiek. Bij de huldigingen van Defraeye in 1908 en in 1912 protesteerden clerici als de Rumbeekse dorpspastoor Leopold Slosse maar ook gelovige leken tegen het vieren van een "zeererijder" als Defraeye, die in hun ogen een afkeurenswaardig maatschappelijk voorbeeld stelde. Volgens de *Gazette van Iseghem* was het gevaarlijk om "van een fietstriomf eene nationale gebeurtenis" te maken, een sentiment dat ze deelde met de *Gazette van Rousselare*.[58]

---

54. *DRB*, 14.5.1938, p. 3.

55. *DRW*, circa 24.6.1949; *DRW*, 2.1.1953, p. 1; *HWN*, 3.1.1953, p. 1; *WMR*, documentatiemap Ollivier: toespraak van Alfons Vandekerckhove, 27.12.1952; brief van *WSC Ollivier* aan de Roeselaarse sportverenigingen, 18.11.1952.

56. Handelsgeest was een belangrijk aspect van het Roeselaarse zelfbeeld (Denys, 1955, 79-80). *WMR*, documentatiemap Ollivier: toespraak van Ollivier, 27.12.1952, p. 3; *DRW*, circa 24.6.1949.

57. *DRW*, 2.1.1953, 1; *HWN*, 2.12.1950, p. 11.

58. *Gazette van Iseghem*, 10.8.1912, geciteerd in Lermyte (1985, 532-533); *Gazette Van Rousselare*, 3.8.1912, p. 2, geciteerd in Huyghebaert (1997, II, 87) en Laitem (1988, 14, 56-57).

Die opinies waren indicatief voor het wantrouwen dat de katholieke Kerk tot diep in het interbellum ten opzichte van professionele, gecommercialiseerde massasporten als het wielrennen etaleerde (Rocher, 2001, 355-357). Deze "sportfurie", was "de vijand" van "de maatschappelijke werking" en kon – samen met andere moderne verschijnselen als bioscoop- en cafébezoek (De Borchgrave, 1998, 130-131) – enkel tot zonde en geloofsverlies leiden (Lermyte, 1985, 532-533). Een dergelijke scepsis werd echter niet algemeen aanvaard: zo deelden de katholieke stadsbesturen van zowel Roeselare, Rumbeke als Izegem deze mening niet. In de late jaren dertig werd de Kerk bovendien zelf in het wielrennen actief. De initiatieven van de norbertijn Antoon Van Clé en van de in 1947 daaruit gegroeide apostolaatorganisatie *Sporta* reikten nu de hand naar de wielersport in hun focus op de "zedelijke opbeuring" van renners (Claes, 2005). Dit vertaalde zich in het Roeselaarse vanaf de jaren veertig in de organisatie van bedevaarten voor *coureurs* en de aanwezigheid van *Sporta*-proosten op rennershuldigingen.[59] Ook voor de Kerk kon de renner nu een lokaal boegbeeld zijn. De katholieke kritiek was echter niet de enige beperking op het verenigende potentieel van de *coureur*. Voor personen die zich niet voor sport interesseerden hadden de plaatselijke *coureurs* evenzeer weinig betekenis, terwijl ook vrouwen een erg beperkte rol in de omgang met de lokale wielerhelden speelden.[60]

1.4. *Wielercommercie*: cafés en fietswinkels

Ook tijdens hun extrasportieve bezigheden, ten slotte, waren de Roeselaarse renners prominent in de lokale ruimte aanwezig. Wielrennen en commercieel ondernemen lagen voor de meerderheid van de *coureurs* uit deze periode effectief in dezelfde lijn. Beroepswielrenners kwamen immers niet toe met het met koersen verdiende geld om voor altijd in hun levensonderhoud te voorzien, en probeerden na of al tijdens hun actieve carrière verder munt te slaan uit hun bekendheid.[61] Cafés en fietsenhandels sloten daarbij het best op hun profiel aan (Cornillie, 1997, 169-171). Zo baatte René Vandenberghe vóór 1914 het café *Tour de Belgique* uit, terwijl Léon Martin (1897-1956) naast de vermelde fietsenwinkel vanaf de jaren 1920 ook een café openhield

59. *DRW*, 4.3.1950, p. 6; J. Smets, "West-Vlaamse Sporta-bedevaart te Roeselare", *Sporta-kerel*, 2/5, 1948, pp. 46-47 en *DRW*, 2.1.1953, p. 1.

60. Zo schreef de pers consequent over sport*mannen* wanneer het over supporters ging, zie bv. *Sportwereld*, 17.3.1925, p. 1 en *DRW*, 27.8.1949, p.6.

61. Zie bv. *De Weekbode,* 18.3.1994.

(Callewaert, 2004, 27).[62] Na 1945 namen deze 'wielercafés' sterk in aantal toe, samen met het aantal lokale renners: Ollivier, Blomme en Sercu baatten allen een eigen zaak uit.[63]

FOTO 5: VALÈRE OLLIVIER EN SUPPORTERS IN ZIJN CAFÉ *L'EUROPE*, 1954. BEMERK DE MEMORABILIA UIT OLLIVIERS WIELERCARRIÈRE AAN DE MUUR[64]

Dat bijvoorbeeld een renner als André Declerck (1919-1967) in 1950 vanuit Koekelare naar Roeselare verhuisde om er een café te openen, illustreert bovendien dat de stad ook door niet-Roeselarenaars als een wielercentrum werd beschouwd dat op het vlak van 'klandizie' opportuniteiten bood.[65] Interessanter nog is dat renners van buiten de stad na hun verhuis naar Roeselare effectief tot "renners van Roeselare" werden 'genaturaliseerd', wat wijst op een open én dominante lokale wieleridentiteit. Cafés waren, als één van de belangrijkste ruimtes van sociabiliteit en ontspanning (Verheire, 2000, 55-56), in elk geval een belangrijke bron van identificatie met de lokale renner. De wielerheld en zijn prestaties waren er op eenvoudige wijze bereik-

62. *Sportwereld*, 6-7.3.1926, p. 1.
63. Voor een overzicht: Vannieuwenhuyse (2004).
64. Privécollectie Fred Vannieuwenhuyse.
65. *De Nieuwe Bode-Mandelpost*, 15.7.1950, p. 5; 14.10.1950, p. 5.

en ontdekbaar, ook wanneer hij niet meer actief was. *De Nieuwe Sportwereld*, het café dat Hector Martin vanaf 1931 openhield, was gedecoreerd met tientallen foto's van zijn carrière. Samen met de verhalen over zijn vroegere prestaties die hij daarenboven regelmatig aan zijn klanten vertelde, was zijn populaire café zo gedurende meer dan 35 jaar een plaats waar een deel van het lokale wielerverleden voortdurend werd gereconstrueerd en in herinnering gebracht (Tonts & Atherley, 2010, 391; Callewaert, 2004, 127, 131).[66] Sommige van deze cafés deden bovendien dienst als uitvalsbasis voor de supportersclub van een renner: zo was Olliviers zaak de vaste plaats van samenkomst van zijn *WSC*.[67]

Ook na het definitieve einde van hun carrière bleven veel *coureurs* – naast het openhouden van café of fietsenzaak – uitermate actief in het lokale wielerleven. Als begeleiders van jonge renners of sponsors van wedstrijden bleven ze centrale, gezaghebbende figuren, naar wiens advies in zaken van wielersport eerbiedig werd geluisterd. Hector Martin, bijvoorbeeld, stond eind jaren dertig zowel Valère Ollivier als Albert Sercu in de vroegste fase van hun carrière met goede raad bij, was erevoorzitter van de naoorlogse *Wieler- en Supportersclub Roeselare* en verschafte onderdak aan buitenlandse renners die tijdelijk in de streek verbleven (Callewaert, 2004, 131, 182).[68] Ook de fietsenhandel die ex-renner Gérard Desmet in de late jaren dertig in de stad opende, werd al snel een belangrijk aantrekkingspunt voor jonge lokale renners die op zoek waren naar sportieve begeleiding en professioneel advies.[69] Zelfs na zijn actieve loopbaan was de lokale renner een steeds beschikbaar sportief voorbeeld, en aldus een mogelijke bron van lokale trots. Zijn activiteiten als café-uitbater of wielerpromotor zorgden ervoor dat hij nooit zijn centrale rol in het plaatselijke sportieve en maatschappelijke leven verloor, iets wat vanuit financieel oogpunt gezien overigens ook nefast voor hem zou zijn. Sportieve prestaties en commerciële noodzaak bonden de renner aan het lokale.

---

66. *DRB*, 26.8.1939, p. 2; *De Weekbode*, 6.1.1967, p. 17; 2.7.1954, pp. 1 en 14; Carlia (F.), *Kampioenen van gisteren. Hector Martin*, Veurne, 1946, p. 31.

67. Bv. *Het Wekelijks Nieuws*, 31.1.1953, p. 3.

68. Jodec, *Het rijke wielerleven van Valeer Ollivier*, Poperinge, 1958, p. 25; *Mandelpost*, 25.9.1948, p. 6; 19.2.1949, p. 4 en 30.6. 1951, p. 5.

69. *DRB*, 21.03.1942, p. 4.

2. KOERSEN IN HET "WIJDGEDUCHTE LEEUWENNEST": ROESELAARSE RENNERS ALS BELGISCHE OF ALS VLAAMSE HELDEN?

2.1. Belgische kampioenen en Vlaamse leeuwen, 1900-1940

Niet alleen de lokale identiteit werd via renners geconstrueerd. Roeselarenaren werden in hun omgang met de plaatselijke wielericonen steeds bewust gemaakt van identificatiekaders die het lokale overstegen. Vanaf het moment dat Belgische renners succes begonnen te boeken in internationale wedstrijden was Belgisch 'patriottisme' een evidentie. Cyrille van Hauwaert, bijvoorbeeld, benadrukte in zijn 'autobiografie' hoe zijn sportieve inzet steeds tot doel had "ons vaderlandsche vaandel hoog en zegevierend te verheffen".[70] Renners moesten 'nationale' boegbeelden zijn, en zo de vaderlandsliefde van hun bewonderaars aanwakkeren. Ook de prestaties van Odile Defraeye in de *Tour de France* van 1912 werden in de landelijke pers in dergelijke Belgisch-nationalistische termen beschreven. Zo werd hij in *Onze Kampioenen* geportretteerd als de Belgische kampioen die, getooid met "de driekleurige, geliefde trui", tegen zijn Franse concurrent Octave Lapize streed (Vanysacker, 2007, 261).[71]

Een dergelijk discours was natuurlijk op de natie als geheel gericht, maar moet voor lezers uit Roeselare extra significant zijn geweest. De lokale wortels van een renner kregen hierdoor een extra dimensie: door zijn functie als boegbeeld van de hele natie werd zijn uitstraling op het Roeselaarse niveau, dat als deel van de natie de 'leverancier' van dit boegbeeld was, immers vergroot (Huggins, 2000, 144). Dit Belgisch nationalisme werd bovendien ook op lokaal niveau gearticuleerd in praktijken als het tonen van de nationale vlag of het zingen van het volkslied die omwille van hun alledaagse, bijna natuurlijk aanvoelende karakter voor een subtiele maar krachtige markering van de natie zorgden (Billig, 1995, 6-8). Zowel op de huldiging van René Vandenberghe in 1911 als op het onthaal van Odile Defraeye in het naburige Izegem één jaar later werd de Brabançonne ten

---

70. Vanhouwaert (C.), *Mijne Loopbaan*, Menen, 1913, p. 7. Vermoedelijk werd dit werk door een sportjournalist geschreven.

71. *Onze Kampioenen*, 20.7.1912, p. 2 (citaat). Zie ook *Sportvriend*, 11.7.1912, pp. 1-2.

gehore gebracht, terwijl gedurende de viering van Hector Martin in 1924 de huizen met Belgische vlaggen getooid waren.[72]

Samen met deze Belgisch-nationalistische sentimenten, echter, doken al vóór 1914 de eerste aanwijzingen van een Vlaams identiteitsvertoog op. Defraeye en Vandenberghe werden in de pers eveneens als *Vlaamse* renners geïdentificeerd, en in een eigentijds Vlaams pantheon van verdedigers van de "gele standaard met de zwarte, klimmenden leeuw" opgenomen.[73] Karel van Wijnendaele, die vóór de oprichting van *Sportwereld* ook voor *Onze Kampioenen* en *Sportvriend* schreef, speelde hier een cruciale rol in. Frederik Backelandt (2004) heeft hem in zijn licentiaatsverhandeling als "gangmaker" van de popularisering van een Vlaams identiteitsdiscours in de wielersport getypeerd.[74] Van Wijnendaele was een cultuurflamingant die de "herwording van het Vlaamse volk" via de sport probeerde te bewerkstelligen, waarbij hij voor wielrenners een rol als boegbeelden van het Vlaamse volk, haar 'volksaard' en haar door hem gewenste maatschappelijke emancipatie zag weggelegd (Backelandt, Cornillie, & Vanwalleghem, 2006, 60-61). De evolutie van *Sportwereld* tot de invloedrijkste Nederlandstalige sportkrant van het interbellum bood hem hiertoe een forum. Het succes van zijn "wielerflamingantisme" werd daarbij ongetwijfeld gefaciliteerd door de scherpe toename van een Vlaams subnationaal besef in de tussenoorlogse periode, op haar beurt gestimuleerd door de ervaringen van Vlaamse activisten en frontsoldaten tijdens de Eerste Wereldoorlog en de groei van de Vlaamse Beweging die daaruit volgde. Gezien Van Wijnendaele ook nauwe banden met die Vlaamse Beweging onderhield (*Ibid.*, 58-72), was Vlaamse identiteitsvorming een doel dat in bijna alle artikelen van *Sportwereld* werd nagestreefd (Backelandt, 2004, 228-286). Hector Martin, bijvoorbeeld, werd tegelijk met zijn aanduiding als 'trots van de Mandelstad' ook voortdurend als Vlaming geïdentificeerd, een telg van het "Vlaamsche bloed" die samen met andere Vlaamse renners over Fransen én Walen triomfeerde.[75]

Tegelijk trok *Sportwereld* resoluut de kaart van een geografisch kader dat tussen Vlaanderen en Roeselare in balanceerde, dat van West-Vlaanderen. Door de belangrijke wieleractiviteit die deze provincie kenmerkte, ontwikkelde er zich na 1900 al snel een provinciaal bewustzijn van het eigen – vaak aangedikte – sportieve belang, wat zich manifesteerde in de pers en in de nauwe contacten die er tussen de verschillende wielerclubs in de provincie

---

72. *De Landbouwer*, 22.8.1911, p. 2; *Gazette van Rousselare*, 25.5.1912, p. 2; *Het Nieuw Rousselare*, 19.10.1924, p. 2.
73. *Sportvriend*, 17.7.1912, pp. 1-2; *Onze Kampioenen*, 7.1909, p. 86.
74. *Sportvriend*, 19.7.1912, p. 1 en *Onze Kampioenen*, 11.1909, pp. 122-124.
75. *Sportwereld*, 28.3.1925, p. 1; *GSW*, 4.4.1924, p. 2469; *GSW*, 3.10.1924, pp. 2884-2885.

waren.[76] Zoals vermeld waren ook wielerverenigingen uit naburige steden en gemeenten present op de Roeselaarse huldiging van Vandenberghe in 1911, iets wat op veel vieringen vóór 1940 het geval was.[77] Samen met een lokale, Roeselaarse trots op de prestaties van de eigen renners werd zo ook een West-Vlaams wielerbewustzijn gevormd. Van Wijnendaele, zelf West-Vlaming, waakte erover dat *Sportwereld* steeds grote aandacht aan de prestaties van West-Vlaamse renners besteedde, overtuigd als hij was van hun inherente sportieve superioriteit tegenover de rest van het land.[78] Deze West-Vlaamse identiteit kreeg daarbij een resoluut Vlaamse invulling.[79] Hector Martin en andere West-Vlaamse renners waren niet zomaar Vlamingen, maar verpersoonlijkten het ideaalbeeld van dé Vlaamse renner, een uit Vlaamse klei geboetseerde, met schier bovenmenselijke wilskracht begiftigde doorzetter van eenvoudige afkomst (*Ibid*., 130-132). Ook via historische vergelijkingen streefde Van Wijnendaele deze associatie van West-Vlaamse trots en Vlaamse identiteit na. Zo werden Hector Martin en provinciegenoot Omer Huyse in 1925 door hem voorgesteld als de opvolgers van het mythische Kerelsvolk uit de West-Vlaamse kuststreek, een belangrijk historisch topos binnen de Vlaamse Beweging.[80]

Een dergelijk discours werd evenzeer gehanteerd in de regelmatig in *Sportwereld* verschijnende rubrieken die meer in detail over het wielrennen in West-Vlaanderen berichtten. De schrijvers ervan waren zeer gekend in het provinciale wielercircuit, en bovendien goed vertrouwd met dat van Roeselare. Léon Vandeputte, in de jaren twintig samensteller van de "West-Vlaamsche Kronijk", was actief binnen de provinciale *BWB*-afdeling en stond in nauw contact met de Roeselaarse *SWB*.[81] In rubrieken als zijn "Kronijk" – tussen 1914 en circa 1938 vrijwel de enige bron van op lokale maat gesneden wielerverslaggeving voor Roeselarenaren – was de vermenging tussen Roeselaarse, West-Vlaamse en Vlaamse identiteiten het sterkst. De prestaties van Hector Martin en zijn collega's werden er in de jaren twintig gevierd met lyrische lofzangen op de sportieve bloei van het "West-Vlaamsch wijdgeduchte leeuwennest", een allusie op *De Drie Zustersteden* (1846) van de in de

76. *Sportvriend*, 21.8.1910, p. 1.

77. Bv. op de huldiging van Defraeye in 1908 (*Gazette van Brugge*, 14.10.1908, geciteerd in: Huyghebaert, 1997, II, 79) en 1912 (Laitem, 1988, 54) en die van Hector Martin in 1924 (Callewaert, 2004, 39).

78. Van Wijnendaele (K.), *Het rijke Vlaamsche wielerleven*, Gent, 1943, pp. 251-253.

79. Onlogisch was dat niet, gezien de grote historische invloed van West-Vlamingen op de Vlaamse Beweging (Boudrez, 1998).

80. *Sportwereld*, 28.7.1925, p. 1.

81. *Sportwereld*, 17.10.1924, pp. 1-2 en 2.5.1925, p. 3.

Vlaamse Beweging vaak aangehaalde dichter Karel Ledeganck.[82] Tegelijk werd de Roeselaarse afkomst van Martin in even enthousiaste termen benadrukt: Martin was een "Mandelzoon", een "Roeselaersche leeuw" waarvoor na zijn overwinning in *Bordeaux-Paris* in 1928 "niet alleen Roeselare, maar heel Vlaanderen" juichte.[83] Dit discours werd eind jaren dertig door de opkomende Roeselaarse sportpers geïmiteerd. De wielerrubriek die *De Mandel* vanaf 1938 publiceerde, was doordrongen van zowel Vlaamsgezinde uitlatingen als van trots op de prestaties van de West-Vlaamse renners, ook hier gevierd als welpen uit het provinciale "leeuwennest".[84] Deze West-Vlaamse identificatie werd eind jaren dertig nog gestimuleerd, zo lijkt het, door het feit dat het Roeselaarse op dat moment geen eigen succesvolle profrenners kende, enkel jonge beloften als Ollivier. Bij gebrek aan een lokaal alternatief werd West-Vlaanderen tijdelijk het dominante identificatiekader, wat de fluïditeit van deze identiteiten illustreert.

De verbinding tussen Roeselaarse en – via een West-Vlaamse tussenweg – Vlaamse identiteit werd eveneens gearticuleerd binnen de praktijken die de renner in de lokale ruimte aanwezig stelden. Ook op dat vlak speelden Van Wijnendaele en zijn *Sportwereld* een belangrijke rol. De spreekbeurten die hij en andere journalisten van de krant regelmatig in het Roeselaarse gaven, brachten hun Vlaamse vertoog de lokale ruimte binnen.[85] Die voordrachten betroffen bovendien niet alleen renners uit Roeselare. In 1938 hielden Willem van Wijnendaele en Jaak Veltman – respectievelijk zoon en schoonzoon van Karel van Wijnendaele en beiden journalisten voor *Sportwereld* – bijvoorbeeld een voordracht op de viering van de Zwevegemse wereldkampioen Marcel Kint in Roeselare.[86] Bovendien passeerde de sinds 1913 door de krant georganiseerde *Ronde van Vlaanderen* elk jaar door de stad, een wedstrijd die voor Van Wijnendaele evenzeer een identiteitsvormende onderneming was.[87] De *Ronde* moest mensen trots maken op Vlaanderen, zowel op het landschap waar deze doorheen trok als op de Vlaamse renners die er aan deelnamen (Backelandt, Cornillie, & Vanwalleghem, 2006, 130).

Tegelijk met en ongetwijfeld gestimuleerd door de activiteiten van Van Wijnendaele en *Sportwereld* ontwikkelde er zich in het interbellum ook in

82. *Sportwereld*, 27.7.1925, p. 2; 11.4.1924, p. 2; 16.4.1924, p. 2.
83. *Sportwereld*, 27.7.1925, p. 2 en 13.5.1928, p. 3.
84. *De Mandel*, 16.4.1938, p. 14 en 20.8.1938, p. 14.
85. Van Wijnendaele gaf al in 1912 een voordracht op de plechtige huldiging van Defraeye (Mistiaen & Delbaere, 1970, 78-79).
86. *DRB*, 24.12.1938, p. 5. Marcel Kint was dat jaar wereldkampioen geworden. Zijn viering in Roeselare kan dan ook geïnterpreteerd worden als een uiting van provinciale, West-Vlaamse trots.
87. Bv. *Sportwereld*, 14.4.1924, p. 1 en *DRB*, 30.3.1940, p. 5.

Roeselare zelf een sterke Vlaamsgezinde stroming in het lokale wielerleven. In de jaren twintig profileerde vooral de plaatselijke afdeling van de *Verbond der Vlaamsche Oud-Strijders* (*VOS*), de Vlaamsgezinde bond van oorlogsveteranen, zich op dit vlak. Zowel Hector als Léon Martin waren *VOS*-leden, en de organisatie kapitaliseerde op hun status als wielerhelden.[88] Op 11 juli 1928 organiseerde de *VOS* bijvoorbeeld de *Groote Guldensporenprijs* in het stadcentrum, een wielerwedstrijd waaraan beide Martins deelnamen en die – net als de *Ronde van Vlaanderen* – duidelijk een Vlaams karakter moest uitdragen.[89] De lokale toeschouwers werden hier tijdens het aanmoedigen van 'hun' wielerhelden vertrouwd gemaakt met de symboliek van de Vlaamse Beweging – *in casu* de Guldensporenslag. Ook in het vieren van de prestaties van de Martins was de *VOS* actief. Zowel na zijn winst van de Belgische titel in 1924 als na zijn terugkeer uit de *Tour* in 1925 werd Hector Martin in het lokaal van de *VOS* aan het station van Roeselare gehuldigd, terwijl hij na zijn overwinning in *Bordeaux-Paris* in 1928 in het "Vlaams Huis" – hét lokale trefpunt van de Vlaamse Beweging – in de bloemen werd gezet.[90] Ook hier werd de band tussen renner, lokale én Vlaamse identiteit op effectieve wijze geconstrueerd. Zo werd Martins aankomst in 1925 met een door het *VOS*-orkest gespeelde 'Vlaamse Leeuw' begroet, "uit volle borst medegezongen […] door honderden toeschouwers".[91]

Dat deze huldigingen werden opgezet door een Vlaamsgezinde organisatie, maakte dat ze een kleinere potentiële impact hadden dan officiële, door het stadsbestuur ondersteunde vieringen van Martin zoals die van 1924. De initiatieven van de *VOS* waren echter verre van marginaal binnen de Roeselaarse omgang met de plaatselijke renners. Ook de – politiek neutrale – wielerclubs uit deze periode waren hier vaak bij betrokken. Zowel in 1924 als in 1925 waren bestuursleden van de *SWB* op de *VOS*-huldiging van Martin aanwezig.[92] In 1928 was de feestelijke stoet die op Hectors wijk De Ruiter eindigde (zie *supra*) zelfs aan het Vlaams Huis gestart.[93] Aldus werd een directe lijn getrokken tussen de formele, Vlaams getinte huldiging en het informele feest achteraf, en werd een gelegenheid geschapen waarop wielerliefhebbers uit stad en omgeving zich met Vlaanderen konden identificeren op een manier die subtieler en politiek beduidend minder

88. *Sportwereld*, 17.10.1924, pp. 1-2. Beiden hadden in de Eerste Wereldoorlog gevochten.
89. *Sportwereld*, 8.7.1928, p. 3; 11.7.1928, p. 1 en 12.7.1928, p. 2.
90. *Sportwereld*, 17.10.1924, pp. 1-2; 29.7.1925, p. 1 en *DRB*, 12.5.1928, p. 2. Voor de *VOS* zie Boudrez (1996, 124-130).
91. *Sportwereld*, 29.7.1925, p. 1.
92. *Sportwereld*, 17.10.1924, pp. 1-2 en 29.7.1925, p. 1.
93. *DRB*, 12.5.1928, p. 2.

geladen was dan de mobilisaties die de Vlaamse Beweging ondernam op gelegenheden als de IJzerbedevaart.

Werd hier in het bovenstaande op het eerste zicht geen blijk van gegeven, dan school er in de Vlaamsgezinde omgang met de plaatselijke wielerhelden gedurende het interbellum echter ook een radicaal en zelfs anti-Belgisch potentieel, net als in de bredere Vlaamse Beweging. Een treffende illustratie daarvan leverden de conflicten rond het *Kampioenschap van Vlaanderen* te Koolskamp. De Vlaamsgezinde connotatie die deze wedstrijd vanaf de jaren twintig kreeg door de inmenging van Van Wijnendaele en andere flaminganten in haar organisatiecomité was een doorn in het oog van overheid en *BWB*.[94] In 1929 trad deze laatste repressief op. Tijdens de prijsuitreiking mocht dat jaar enkel nog de Brabançonne door het orkest worden gespeeld, en niet de gewoonlijke Vlaamse Leeuw. Daartoe aangespoord door Van Wijnendaele in *Sportwereld* beantwoordden groepen Vlaamsgezinden deze beslissing echter door tijdens en na de wedstrijd massaal de Vlaamse Leeuw te zingen, en zo de door het orkest gespeelde Brabançonne te overstemmen.[95] Van een wedstrijd die ook tijdens minder polemische edities als Vlaams cultuursymbool functioneerde, evolueerde Koolskamp zo naar een Vlaams strijdterrein met een sterke nationalistische en anti-Belgische tint, een duidelijk voorbeeld van wat Gita Deneckere een revindicatieve manifestatie van Vlaamse identiteit noemde (Deneckere, 1998, 210-211).[96] Ook een *in se* niet-radicale cultuurflamingant als Van Wijnendaele nam nu resoluut stelling tegen "Vlaamschhaters" en "papieren Vlamingen", en trad daarmee in conflict met de *BWB*.[97] De eerder vermelde Roeselaarse supporters voor de ook in 1929 te Koolskamp meerijdende Hector Martin werden zo in een Vlaams-nationalistisch bad ondergedompeld.[98]

---

94. Raf De Jonghe bijvoorbeeld, prominent in het organisatiecomité, was lid van de lokale *VOS* (Cornillie, 1999, 15-16, 18).

95. *Sportwereld*, 12.9.1929, p. 1 en 13.9.1929, p. 1.

96. *Sportwereld*, 19.9.1925, p. 1.

97. *Sportwereld*,12.9.1929, p. 1. Al één jaar later liet de *BWB* het spelen van de Vlaamse Leeuw opnieuw toe.

98. *Sportwereld*, 15.9.1928, p. 1.

FOTO 6: LÉON (LINKS) EN HECTOR MARTIN, BEGIN JAREN 1920. LÉON DRAAGT DE TRUI VAN HET *KAMPIOENSCHAP VAN ROUSSELAERE* – MET HET ROESELAARSE WAPENSCHILD – ALS SYMBOOL VAN DE STEDELIJKE IDENTITEIT[99]

[99.] Privécollectie Fred Vannieuwenhuyse.

Ook op institutioneel niveau kwam dit potentieel tot uiting. De moeilijke verhouding van veel Vlaamse wielerpromotoren met het overwegend Franstalige bestuur van de *BWB*, dat volgens hen niet genoeg ondersteuning aan het wielrennen in Vlaanderen bood, leidde regelmatig tot conflicten.[100] In januari 1933 kwam het tot een West-Vlaamse opstand tegen het zogenaamde "Brusselsche regiem", toen een groep clubs- en promotoren het initiatief nam tot de oprichting van een aparte *West-Vlaamsche Wielrijdersvereeniging* (*WVW*), die moest zorgen voor een nieuwe, betere ondersteuning van de wielersport op provinciaal niveau. Hoewel deze *WVW* op het eerste gezicht vooral voortkwam uit provinciale grieven, speelden ook Vlaamsgezinde motieven een rol. Dat vertaalde zich niet enkel in de steun van het pro-Vlaamse dagblad *De Standaard* aan het initiatief. Ook het engagement van één van de Roeselaarse *coureurs* in deze onderneming was duidelijk gemotiveerd door zijn Vlaamsgezindheid. Léon Martin – op dat moment al oud-renner – was één van de oprichters van de *WVW*, en organiseerde de stichtingsvergadering in zijn café.[101] Als *VOS*-lid gebruikte hij zijn status als gerespecteerd sportheld om actief bij te dragen aan de lokale banden tussen wielersport en Vlaamse Beweging. Al in de jaren twintig was zijn café – dat ironisch genoeg de naam *Café Belge* droeg – immers de uitvalsbasis van een wielerclub met een uitgesproken Vlaams profiel, de *Vlaamsche Zonen*.[102]

Het West-Vlaamse initiatief tot een eigen wielerbond was geen lang leven beschoren: na bemiddeling van lokale *BWB*-verantwoordelijken stemden de initiatiefnemers al enkele maanden later in met een verzoening met de nationale bond.[103] Ze was niettemin een voorbode van de definitieve evolutie van een deel van de Vlaamsgezinde wielerliefhebbers naar een radicaal, anti-Belgisch en Vlaams-nationalistisch standpunt. In september 1935 werd immers de *Vlaamsche Wielerbond* (*VWB*) opgericht, een organisatie die tot het einde van de Tweede Wereldoorlog actief bleef. Opnieuw sloten Léon Martin en een groot aantal andere West-Vlamingen zich aan. Net als in de *WVW* was het gevoel van "ondergeschiktheid" tegenover de *BWB* groot in deze *VWB*, en bovendien nog sterker Vlaams-nationalistisch van insteek: de creatie van een wielersport die volledig buiten de Belgische structuren kon functioneren was nu een doel dat op consequente wijze werd nagestreefd (Lambrechts, 2000, 125-127).

---

100. *Sportwereld*, 18.9.1924, p. 1; *De Standaard*, 25.1.1933, p. 4.
101. *De Standaard*, 25.1.1933, p. 4.
102. In 1928 hielp ze de *VOS* met de organisatie van de Guldensporenprijs, terwijl ze in 1936 tot het lokale *Verbond Vlaamse Verenigingen* toetrad, *Sportwereld*, 11.7.1928, p. 1 en Boudrez (1996, 180).
103. *Belgische Wielrijdersbond – Ligue Vélocipédique Belge*, 8.4.1933, p. 1.

Toch bleef België binnen deze – soms radicaal – Vlaamsgezinde wielerwereld steeds een belangrijke rol als overkoepelend nationaal identificatiekader spelen. Dit was vooreerst het geval bij Van Wijnendaele. Kon hij zich nadrukkelijk als Vlaams voorvechter manifesteren, en zou hij in de jaren dertig zelfs voorzichtige steunbetuigingen aan de *VWB* uitspreken (Backelandt, 2004, 135), dan bleven 'Vlaamse' renners als Odile Defraeye of Hector Martin voor hem en veel andere sportjournalisten uit deze periode zeker ook Belgen. Vooral bij internationale wedstrijden leek de Belgische en niet de Vlaamse identiteit het centrale uitgangspunt te vormen (*Ibid.*, 185-189, 217).[104] De binnenlandse context en haar problemen tijdelijk – maar nooit helemaal – verdringend, was het hier van belang om zich als één blok tegenover de buitenlandse concurrentie te presenteren (Billig, 1995, 69). Toen Hector Martin in het Franse *Critérium des As* van 1925 na een woelige finale volgens de Belgische pers onterecht als tweede werd geklasseerd na de Fransman Souchard was het discours van *Sportwereld* er één dat het oneerlijke "Fransche chauvinisme" tegenover de 'Belgen' als zedelijke overwinnaars plaatste, een sentiment dat zich ook in Roeselare doorzette.[105] Daarenboven mag de sterke aanwezigheid van flamingantische en Vlaams-nationalistische initiatieven in de Roeselaarse wielersport niet onmiddellijk naar de rest van Nederlandstalig België worden geëxtrapoleerd. Zoals vermeld was Roeselare in deze periode, zowel door haar geschiedenis als door de vele Vlaamsgezinde organisaties die er actief waren, hét bolwerk van de in West-Vlaanderen zo al sterke Vlaamse Beweging (Boudrez, 1996). Hoewel de snelle verankering van de *VWB* in veel Vlaamse steden en gemeenten na 1935 (Lambrechts, 2000, 126-137) suggereert dat er ook daar een Vlaamsgezinde stroming binnen het lokale wielerleven bestond, is verder onderzoek nodig.

2.2. "Vlaamsche Zonen" in het zadel, 1940-1945

Het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog bracht een aanzienlijke verschuiving mee in de verhouding tussen lokale, Belgische en Vlaamse identiteiten. In tegenstelling tot de Eerste Wereldoorlog kon het wielrennen zich tijdens dit conflict doorzetten dankzij de *Ruhe-und-Ordnung*politiek van de Duitse bezetter (Renson & Delheye, 2000, 246). Dit ging echter gepaard met een

104. *Onze Kampioenen*, 27.7.1912, pp. 1-5, *Sportwereld*, 15.5.1925, p. 1; *DRB*, 6.5.1939, p. 5.

105. *Sportwereld*, 25.9.1925, p. 1 en 26.9.1925, p. 4; *GSW*, 1.10.1925, pp. 3688-3689. Zie ook *DRB*, 6.5.1939, p. 5.

sterk toenemende Vlaams-nationalistische activiteit in deze sport. De "studie" *Land van wielrenners* die Jaak Veltman in 1941 schreef over "de innige verbondenheid met land en volk van de Vlaamsche renners", illustreert goed hoe de pogingen om via wielrennen een sterke Vlaamse culturele én politieke identiteit tot stand te brengen in deze periode een hoogtepunt bereikten.[106]

Deze tendens zette zich ook in Roeselare door. In juli 1941 werd Hendrik Demoen, een prominent figuur binnen het *Vlaams Nationaal Verbond* (*VNV*) in de regio en een overtuigd aanhanger van de Nieuwe Orde, tot oorlogsburgemeester benoemd. Vanaf het begin van zijn ambtsperiode zou Demoen sterk inzetten op het stimuleren van het cultuur- en ontspanningsleven in de stad (Verstraete, 1993, 19-29). Daarbij nam ook sport voor hem – net als voor andere adepten van de Nieuwe Orde (Renson & Delheye, 2000, 256) – een prominente plaats in, belangrijk "voor volksgezondheid en volksvermaak en volksopvoeding".[107] Naast het promoten van, bijvoorbeeld, lichamelijke opvoeding in het stedelijke politiekorps, zorgde hij op 24 mei 1942 voor de totstandkoming van een *Stedelijk Sportcomité*, een koepel die alle Roeselaarse sportclubs moest verenigen en zo de lokale sport versterken.[108] Demoens initiatieven kwamen daarbij vermoedelijk niet enkel voort uit persoonlijke motivatie, maar pasten ook binnen de grootschalige 'greep naar de macht' die de *VNV* sinds de bezetting ontplooide, waarbij ze zich zowel op politiek als cultureel vlak van de maatschappelijke en ideologische dominantie in Vlaanderen wilde verzekeren.

In de daaropvolgende pogingen die het *Sportcomité* samen met Demoen ondernam om de sport in de stad naar de aspiraties van het nieuwe regime in te richten, nam het wielrennen een belangrijke plaats in. Al eerder had Demoen aandacht aan deze sport besteed. In de eerste maanden van zijn ambt had hij de sterk gegroeide – en ook steeds welwillender tegenover de Nieuwe Orde staande (Vannieuwenhuyse, 2005, 130) – *VWB* gesteund in haar escalerend conflict met de *BWB*, ontstaan uit het toenemende verzet van die eerste tegen het Belgische organisatieniveau. Net als andere *VNV*-burgemeesters uit de omgeving kondigde Demoen in de zomer van 1941 een verbod af op alle door de *BWB* ingerichte wielerwedstrijden (Vannieuwenhuyse, 2005, 132-133, 136; Geldhof & Vanysacker, 2005, 57-61). Pas in februari 1942 werd dit verbod opgeheven, nadat er na veel en moeizaam onderhandelen tussen *BWB* en *VWB* en onder druk van de op *Ruhe und Ordnung* gestelde Duitsers een

---

106. Veltman (J.), *Een land van wielrenners. Een studie over den Vlaamschen wielrenner* (De Seizoenen; 15), Antwerpen, 1941, p. 25.

107. *DRB*, 28.3.1942, p. 1.

108. Bv. *SAR*, AS, Departement 9. Dienst Secretarie. Briefwisseling Oorlogsbestuur WO II, inv. nr. 1; *DRB*, 25.4.1942, p. 1; 16.5.1942, p. 1; 23.5.1942, p. 2 en 30.5.1942, p. 1.

federalisering van de nationale wielerbond tot stand was gekomen. De *BWB* kreeg een Waalse en een Vlaamse afdeling, de *Vlaamsche Wielerunie* (*VWU*), onder zich, die in grote autonomie de organisatie van de wielersport in beide landsgedeelten op zich namen (Geldhof & Vanysacker, 2005, 61-63).

Vanaf oktober 1942 ondernamen Demoen en het *Sportcomité* nieuwe stappen door samenkomsten voor de in stad en omgeving actieve renners en clubs te organiseren. De bedoeling van deze vergaderingen, zo luidde het discours, was niet enkel te zoeken naar manieren om de oorlogsschaarste aan fietsmateriaal tegemoet te komen, maar ook om de wielersport in het Roeselaarse een "bloeiende toekomst" te bezorgen (Callewaert, 2001b, 167).[109] Daartoe werd vooral getracht om plaatselijke *coureurs* als Valère Ollivier of Albert Sercu te verenigen onder de vlag van de eerder vermelde wielerclub *Vlaamsche Zonen*, die na een korte inactiviteit aan het begin van de oorlog opnieuw actief was geworden.[110] Dat net deze club hier mee het voortouw nam was weinig toevallig, gezien haar banden met de lokale Vlaamse Beweging.[111] Ook hier was het promoten van een Vlaamse identiteit via de plaatselijke wielerhelden het hoofddoel. Door het onderbrengen van alle lokale renners bij de *Vlaamsche Zonen* en het benadrukken van het belang hiervan voor de (inter)nationale sportieve uitstraling van Roeselare moest niet enkel de lokale identiteit worden versterkt, maar moesten deze *coureurs* ook – als nieuwe "Vlaamsche Zonen" – een Vlaamse trots naar hun plaatselijke bewonderaars uitdragen, een doel dat ook hier werd nagestreefd door het inrichten in 1942 van een wielerwedstrijd op de betekenisvolle datum 11 juli.[112]

Demoens inzet voor het lokale wielrennen manifesteerde zich nog op andere manieren, in lijn met de gewoonlijke praktijken van het lokale wielerleven. Zo liet hij zich aan de zijde van renners opmerken tijdens plaatselijke wedstrijden.[113] Ook in de huldigingen van renners streefde hij, tegelijk

---

109. *DRB*, 17.10.1942, p. 4.

110. *DRB*, 23.5.1942, p. 4.

111. Demoen was in 1943 erelid van de club, *SAR*, AS, Briefwisseling Oorlogsbestuur WO II, inv. nr. 38: ledenlijst Veloclub de Vlaamsche Zonen, 1943. Nochtans stonden de *Vlaamsche Zonen* – net als veel andere lokale sportclubs – aanvankelijk weigerachtig tegenover het *Sportcomité*, uit vrees voor een volledig verlies van hun onafhankelijkheid. Zie *DRB*, 23.5.1942, p. 2.

112. *DRB*, 27.6.1942, p. 4; Zowel Ollivier als Sercu waren in 1943 en 1944 bij de *Vlaamsche Zonen* aangesloten (*Koninklijke BWB*, Vorst: inschrijvingsfiches Ollivier Valère en Sercu Albert). Daarmee is niets gezegd over de politieke opvattingen van beide renners, of die van veel andere Roeselarenaren in de wielersport tijdens de oorlogsperiode: sport was een domein waar accommodatie aan de bezetter alomtegenwoordig was (Renson & Delheye, 2000, 262).

113. Zie bv. Vannieuwenhuyse (2005, 129).

met het stimuleren van de lokale wielertrots, een Vlaamse identiteitsvorming na, zoals de viering van Valère Olliviers winst in het *Belgisch Kampioenschap voor Juniores* op 26 juli 1942 illustreerde. Zoals gewoonlijk werd Ollivier in feestelijke optocht en onder grote belangstelling naar het stadhuis geleid, waar hij werd gelauwerd voor zijn prestaties. Zowel in de speeches van de aanwezigen als in het persverslag van de huldiging werd daarbij de Vlaamse kaart getrokken: Demoen identificeerde Ollivier als een lichtend voorbeeld van een gezonde lichaamscultuur, een boegbeeld van het "spierkloek volk" dat Vlaanderen nodig had om te groeien.[114] Tegelijkertijd benadrukte een vertegenwoordiger van het *Sportcomité* opnieuw hoe Olliviers prestaties voor Roeselare een "glorierijke sporttoekomst" beloofden.[115] De stad moest trots zijn op haar renners, de voorboden van een sterk Roeselare in een krachtig Vlaanderen.

FOTO 7: GROEPSFOTO VOOR HET STADHUIS NAAR AANLEIDING VAN DE HULDIGING VAN VALÈRE OLLIVIER OP 26 JULI 1942. OORLOGSBURGEMEESTER DEMOEN (MET BRIL) STAAT RECHTS VAN OLLIVIER[116]

114. *DRB*, 1.8.1942, p. 4.
115. *DRB*, 1.8.1942, p. 4.
116. Wielermuseum Roeselare.

Ondanks al deze initiatieven bemoeilijkte de realiteit van de oorlog de Vlaams-nationalistische constructie van lokale renners tot iconen die de Vlaamse identiteit moesten versterken echter op ernstige wijze. De tolerante houding van de bezetter ten spijt, waren het zware tijden voor beroepsrenners, zeker op financieel vlak. Bovendien werden verschillenden onder hen, waaronder ook Ollivier, spijts de voorspraak van het *Sportcomité* door de Duitse *Werbestelle* naar arbeidskampen in Duitsland gestuurd (Geldhof & Vanysacker, 2005, 110-111).[117] Een renner die ondanks het protest van een aan het oorlogsbestuur gelieerde instantie naar Duitsland werd gestuurd, kon niet meteen als lokaal en Vlaams boegbeeld dienst doen.

2.3. Flandriens aan de Mandel, 1945-1960

De collaboratie van grote delen van de Vlaamse Beweging met de bezetter en de wijdverspreide repressie en epuratie die daar na de Bevrijding op volgden, brachten zowel op landelijk als op Roeselaars niveau grote schade toe aan het radicale Vlaams-nationalisme en haar rol in de wielersport. Van Wijnendaele werd omwille van zijn voorzitterschap van de *VWU*, dat hij in 1942 – naar eigen zeggen – met tegenzin had opgenomen, voor korte tijd een beroepsverbod als journalist opgelegd (Backelandt, 2004, 133-140). In Roeselare werd Demoen gearresteerd en uit zijn ambt ontzet, en zou er geen sprake meer zijn van wielerinitiatieven als die van de *VOS* of de *Vlaamsche Zonen* vóór 1945.[118] Symbolisch voor deze hele ontwikkeling was de evolutie van het *Kampioenschap van Vlaanderen* te Koolskamp: delen van het oorspronkelijke, Vlaamsgezinde organisatiecomité werden op verdenking van collaboratie een tijdlang gevangen gezet, terwijl de nieuwe organisatoren de wedstrijd van haar Vlaamse symboliek ontdeden (Cornillie, 1997, 18-20). Van een *koers* voor "al wie Vlaams voelde", zo beklaagde een journalist van *Het Volk* zich in 1950, werd Koolskamp een wedstrijd als een andere. Ollivier reed dat jaar bijvoorbeeld een koers in Tongeren in plaats van aan het Kampioenschap deel te nemen.[119]

Nochtans was het huwelijk tussen wielersport en de Vlaamse subnationale identiteit verre van voorbij. Van Wijnendaele bleef na zijn rehabilitatie als journalist regelmatig met Vlaamsgezinde stukken uitpakken, maar hij en zijn

---

117. Jodec, *Het rijke wielerleven van Valeer Ollivier*, Poperinge, 1958, pp. 31-35.

118. Léon Martin en zijn *Vlaamsche Zonen* werden na de Bevrijding – voor zover bekend – nooit op hun activiteiten tijdens de oorlog aangesproken.

119. *Het Volk*, 17.9.1950, p. 11.

Sportwereld (nu een deel van *Het Nieuwsblad*) waren niet langer de onbetwistbare boegbeelden van de Vlaamse wielerjournalistiek.[120] Ook zeer populaire dagbladen als *Het Volk* hanteerden nu echter Vlaamse sentimenten in hun omschrijvingen van de Roeselaarse renners. Hoewel haar nauwe banden met een radicaal, vaak anti-Belgisch Vlaams-nationalisme verdwenen waren, bleef de connectie tussen wielrennen, Vlaamse identiteit en Vlaamse Beweging bestaan, en werd deze zelfs meer *mainstream*. Op het einde van de jaren veertig werden renners opnieuw expliciet als 'Vlamingen' gekarakteriseerd. Ollivier, bijvoorbeeld, werd na zijn goede prestatie in *Milano-San Remo* in 1953 als 'klauwende leeuw' omschreven in *Het Volk*.[121] Dit was evenzeer in Roeselare merkbaar, waar zowel in de lokale pers als tijdens huldigingen een Vlaamse identiteit werd gearticuleerd en met de lokale trots vermengd. Zo werden op een viering in 1949 Olliviers sportieve en morele kwaliteiten als "stempel van ons gezond Vlaamse ras" aangeprezen.[122]

Sleutelbegrip in dit vertoog was de term 'flandrien', zowel een uitdrukking van Vlaamse als van West-Vlaamse identiteit. In de vooroorlogse periode gebruikte Van Wijnendaele de term als benaming voor een ploeg van West- en Oost-Vlaamse *coureurs* waarmee hij deelnam aan wedstrijden op wielerpistes in binnen- en buitenland. Vanaf de jaren dertig verbreedde de term zich tot een aanduiding voor alle weg- en pisterenners uit beide provincies (Knuts, Vander Elst, Boen, & Delheye, 2011). In die zin vormde hij een nieuwe bijdrage aan zowel de Vlaamse als de provinciale, Oost- en vooral West-Vlaamse wieleridentiteiten. 'Flandrien' overleefde de oorlog, en bleef ook na 1945 dienstdoen als baken voor een West-Vlaamse én Vlaamse wielertrots. De 'flandriens', waaronder Ollivier, werden in het discours van *Het Volk* opgevoerd als archetypische Vlaamse *coureurs*, de sterkhouders van het Vlaamse wielrennen.[123] Tegelijk werden ze echter opnieuw ten volle als *Belgen* gezien, ook in deze periode het alles overkoepelende identificatiekader: hun prestaties werden steeds gepresenteerd als een belangrijke toevoeging aan het geheel van de *Belgische* sportieve verwezenlijkingen.[124] Deze sentimenten klonken door in de Roeselaarse pers, waar iemand als Ollivier evenzeer als flandrien werd omschreven, maar tegelijk ook als Roeselarenaar aangeduid.[125] Lezers van lokale kranten kregen zo een beeld voorgeschoteld van de plaatselijke renners als voortrekkers van tegelijk het Vlaamse én het

120. Zie bv. *Het Nieuwsblad*, 10.4.1949, p. 5.
121. *Het Nieuwsblad*, 20.3.1953, p. 13.
122. *DRW*, circa 24.6.1949.
123. *Het Volk*, 3.4.1949, p. 6; 19.6.1950, p. 6.
124. *Het Volk*, 31.12.1949, pp. 12-13 en 20.3.1953, p. 13.
125. Bv. *Mandelpost*, 26.6.1954, p. 5.

Belgische wielrennen, maar ook als Roeselarenaren, daarmee bevestigend hoe die stad "het centrum was en nog is van dat geduchte leeuwennest flandriens".[126] Belgische, Vlaamse, West-Vlaamse en lokale identiteit vermengden zich hier voortdurend.

Een ander voorbeeld van deze complexiteit is dat er soms een soort West-Vlaams 'Calimerocomplex' kan worden waargenomen. Toen Ollivier in 1952 niet door de *BWB* werd geselecteerd om deel te nemen aan het wereldkampioenschap in het Luxemburgse Bettembourg, wentelde de lokale pers zich bijvoorbeeld in een slachtofferrol. Ondanks zijn in hun ogen overduidelijke sportieve kwaliteiten was Ollivier niet gekozen omwille van de heersende interprovinciale vriendjespolitiek binnen de *BWB*, waarbij hij als West-Vlaming het zwakst stond.[127] Een journalist van de *Mandelpost* drukte het als volgt uit: "Ollivier is uit de 'pays van bachten de kuupe'. Wat wil zeggen: 'zet je van achter'".[128] Dat de West-Vlaamse identiteitsbepaling ook *ex negativo* kon gebeuren was niet onlogisch. Ondanks de talrijke lofzangen op hun kunnen waren de West-Vlaamse renners immers nooit zonder concurrentie uit andere Belgische regio's geweest. Tijdens en na de Tweede Wereldoorlog waren *coureurs* uit andere provincies – zoals de Antwerpenaren Rik van Steenbergen en Stan Ockers – vaak succesvoller.[129] Voor de Roeselaarse en West-Vlaamse wielertrots was het daarom essentieel dat de 'eigen' renners op internationaal niveau konden presteren, zo hun belang voor het Belgische wielrennen aantonend en zowel de Belgische als de lokale en provinciale wieleridentiteit versterkend. De negatie van een dergelijke kans op internationaal succes leidde tot conflict, een nieuwe indicatie van de nauwe verbondenheid van deze identiteiten. Dat Ollivier kort na het wereldkampioenschap de tenoren van de succesloze Belgische delegatie te Luxemburg versloeg tijdens een wedstrijd in Brasschaat, werd door de *Mandelpost* dan ook als "zoet en vet bestreken" wraak gezien: met deze Roeselaarse West-Vlaming in de selectie zou België de titel wél hebben binnengehaald.[130]

---

126. *HWN*, 2.12.1950, p. 11; Private collectie Vannieuwenhuyse, persknipsel (*DRW*, begin 1947) en *DRW*, 19.6.1948, p. 6.

127. *DRW*, 16.8.1952, p. 8; *Mandelpost-De Nieuwe Bode*, 26.7.1952, p. 5.

128. *Mandelpost-De Nieuwe Bode*, 9.8.1952, p. 5. Geografisch bevond Roeselare zich niet in het gebied *Bachten De Kupe*: dit lag tussen de IJzer, de Belgische kust en de Franse grens. De term werd hier eerder gebruikt om een gevoel van achterstelling uit te drukken.

129. Rik van Steenbergen had in 1942 trouwens een jaar in Beveren (nu een deelgemeente van Roeselare) gewoond. Hij kreeg er onderdak bij fietsenmaker Elias Declercq en zijn echtgenote Maria Lerberghe. Tijdens dit jaar ontbolsterde hij zich van een jonge belofte tot een gevierd veelwinnaar, waarbij hij – als Antwerpenaar – evenzeer kon rekenen op een grote schare supporters uit het Roeselaarse. Ook dit toont het complexe en fluïde karakter van groepsidentiteiten aan.

130. *Mandelpost-De Nieuwe Bode*, 6.9.1952, p. 5.

Bovenstaande discussie illustreert hoe vooroorlogse kwesties als de problematische Vlaamse relaties met de *BWB* ook in de naoorlogse periode bleven doorwerken, hoewel er hier weliswaar geen sprake was van een radicaal-Vlaamse respons. Bovendien zouden twee Roeselaarse renners, Ollivier en Blomme, in deze periode een rol spelen in een politiek conflict dat in belangrijke mate bijdroeg tot het heropleven van een Vlaamse, communautaire reflex, zowel in Roeselare als in heel Nederlandstalig België, de Koningskwestie (David, 2002, 60; Velaers & Van Goethem, 1998). De steun voor de terugkeer van Leopold III naar de troon was bijzonder sterk in het arrondissement Roeselare-Tielt, waar de katholieke zuil een brede waaier aan acties voor zijn terugkeer organiseerde (David, 2002, 59), vooral in de maanden en weken vóór het beslissende referendum van 12 maart 1950. Daarbij werden ook de lokale wielerhelden ingezet. Eind 1948 al was Ollivier als deel van een delegatie van sportlui bij Leopold III op audiëntie geweest in het Zwitserse Prègny, een gebeurtenis die door de katholieke en koningsgezinde *Roeselaarse Weekbode* veelvuldig benadrukt werd.[131]

In de aanloop naar het referendum werden Ollivier en Blomme als ereleden van het door de *CVP* ingerichte arrondissementeel *Actiecomité voor de volksraadpleging* opgevoerd, een vereniging die de steun voor de terugkeer van de koning nog moest aanwakkeren.[132] Op 11 maart 1950 echter, één dag vóór het referendum, publiceerde de socialistische krant *Vooruit* een rechtzetting: Ollivier liet weten niet te hebben ingestemd met zijn lidmaatschap van dit comité, en tekende protest aan.[133] De dag erop verscheen evenwel een nieuw bericht, ditmaal in het katholieke dagblad *Het Volk*: Olliviers begeleider Albert Dekeukelaere stelde dat deze eerste wel degelijk bewust lid van het comité was geworden, beweerde dat de eerdere 'rechtzetting' door een onbekende was gedaan, en riep Olliviers bezoek aan Leopold III in 1948 in herinnering.[134] Terwijl deze polemiek in de kranten woedde, werd ook op het terrein actie ondernomen. Op 11 maart waren de socialisten door Roeselare getrokken om foto's van Ollivier uit te delen met daarop een tekst met de ontkenning van zijn steun aan het actiecomité, het artikel in *Vooruit* kracht bijzettend.[135] De dag erop kwamen de leopoldisten op straat, en plakten vlakbij de stemlokalen voor het referendum affiches waarop de steun van Ollivier

131. *DRW*, 1.1.1949, p. 1.
132. *KADOC*, Leuven, Archief Gaspard Van Hecke, inv. nr. 2: brochure *Actiecomité voor de volksraadpleging,* p. 3. Ook Olliviers 'beschermheren' Verstraete en Dekeukelaere werden lid.
133. *Vooruit*, 11.3.1950, p. 7. Ook het koningsgezinde *Het Volk* publiceerde deze rechtzetting 11.3.1950, p. 9.
134. *Het Volk*, 12.3.1950, p. 11.
135. *Voor Allen, Editie Roeselare-Tielt*, 26.3.1950, p. 4.

voor de koning nogmaals werd benadrukt. Relatief gezien nam heel deze episode slechts een marginale plaats in binnen een kwestie die op dat moment de hele Belgische maatschappij beroerde. Tegelijkertijd waren de inspanningen die beide kampen zich getroostten opnieuw een indicatie van de prominente rol die de renner als lokaal boegbeeld werd toegekend.

FOTO 8: AFFICHE WAAROP VALÈRE OLLIVIERS STEUN AAN LEOPOLD III WERD BENADRUKT, CIRCA 12 MAART 1950[136]

Dat Ollivier hier resoluut in het kamp van de katholieken werd gesitueerd, leverde een nieuwe bijdrage aan de band tussen wielrennen en Vlaamse identiteit in de stad, daarbij vooral sterk steunend op de (overwegend pro-Belgische) Vlaamsgezinde stroming binnen het Belgische katholicisme.[137] Het waren immers lokale katholieke en Vlaamsgezinde militanten als Gaspard van Hecke geweest, die zich op de dag van het referendum met het verspreiden van de genoemde affiches hadden beziggehouden. Bovendien hadden een aantal prominenten binnen Olliviers *WSC* zich al eerder als

136. KADOC.

137. Ollivier dook ook tijdens de Schoolstrijd in het kamp van de katholieken op, *HWN*, 21.2.1958, p. 13.

katholiek en Vlaamsgezind laten kenmerken (Hostens, 1986, 104).[138] Ook de nauwe betrokkenheid van Ollivier bij de lokale *Sporta*-initiatieven faciliteerde een dergelijke associatie. In haar geschriften en activiteiten van deze periode legde *Sporta* immers steeds de nadruk op de verbondenheid van 'vroomheid en Vlaamsheid'.[139] Deze nauwe associatie met katholiek Vlaanderen leidde echter ook tot nieuwe conflicten. Op de huldiging van Ollivier en Blomme door het stadsbestuur in december 1950 was de socialistische gemeenteraadsfractie een opgemerkte afwezige, hoewel deze afwezigheid nergens expliciet gemotiveerd werd.[140] De Roeselaarse socialisten hadden echter al vlak na het referendum gefulmineerd tegen de openlijke politieke keuze van Ollivier, volgens hen nu slechts kampioen van een deel van de bevolking. Hun boycot van zijn huldiging was waarschijnlijk dan ook een doortrekken van deze lijn.[141] Opnieuw wordt duidelijk hoe de lokale wielerheld, als 'vlaggenmast' waaraan diverse identiteiten werden vastgemaakt, ook kon verdelen. De representatie van een plaatselijke renner als 'Vlaams' kwam, door de sterke katholieke connotatie die deze had, in een spanningsveld met de socialistische beweging terecht. Toch lijkt de omgang met renners in het meer commerciële en vooral door de Vlaamse Beweging beïnvloedde wielrennen over het geheel van de periode gezien merkelijk minder te zijn bepaald door de klassieke politiek-levensbeschouwelijke breuklijnen tussen katholieken, liberalen en socialisten. Deze speelden bijvoorbeeld wél een grote rol in het voetbal, waar vóór 1960 binnen veel Belgische steden – ook in Roeselare – sterke concurrentie bestond tussen voetbalclubs van concurrerende politieke strekkingen (Duke & Renson, 2003).

3. CONCLUSIE

Het Roeselaarse voorbeeld toont aan hoe de maatschappelijke perceptie en verbeelding van wielrenners een belangrijke rol speelde in de vorming van identiteiten in het België van de eerste helft van de twintigste eeuw. In Roeselare en omgeving werden deze 'wielerhelden' via een gevarieerd repertorium aan vertogen en praktijken geconstrueerd als ankerpunten van een

138. *De Weekbode*, 15.8.1997, p. 14.
139. Ollivier was bv. samen met Blomme aanwezig op de *Sporta*-bedevaarten van 1950 en 1955, *DRW*, 23.2.1950, p. 4 en *Mandelpost*, 5.3.1955, p. 4. Voor *Sporta* en Vlaamsgezindheid zie de voorbeelden in Claes (2005, 51-52, 79, 176).
140. *HWN*, 6.12.1950, p. 6 en *De Nieuwe Bode-Mandelpost*, 9.12.1950, p. 5.
141. *Voor Allen*, 26.3.1950, p. 4.

lokaal identificatiekader. Verslagen in landelijke en lokale pers informeerden Roeselarenaren over de prestaties van 'hun' *coureurs* en gaven dezen via hun vertogen een status van populaire kampioenen. Die status werd verder versterkt door het optreden van renners in wielerwedstrijden in en rondom de stedelijke ruimte. De in Roeselare actieve wieler- en supportersclubs en hun talrijke sportieve en extrasportieve activiteiten vormden daarbij de voorhoede van een actieve lokale bewondering. Daarenboven consolideerden de cafés of fietsenhandels die veel renners uitbaatten hun plaats in het dagdagelijkse lokale leven, ook na hun carrière. Breed opgezette huldigingen van renners, ten slotte, waren dankzij de deelname van wielerclubs, stadsbestuur en grote aantallen stedelingen en de feestelijke atmosfeer die daarbij heerste, de meest in het oog springende manifestaties van de functie van renners als ankerpunten van lokale trots en identificatie.

Deze lokale identiteit stond steeds in relatie tot bredere identificatiekaders, die zich evenzeer manifesteerden binnen de vertogen en praktijken waarlangs renners als lokale identificatiepunten werden geconstrueerd. In die zin is het onmogelijk om de lokale sportieve identiteit als opzichzelfstaand te zien. Steeds waren meerdere identificatiekaders in het spel, die elkaar consequent aanvulden of versterkten. Het duidelijkst kwam daarbij de rol van de Roeselaarse renners als boegbeelden van een Vlaamse identiteit tot uiting. Was dit "wielerflamingantisme" al vóór 1914 aanwezig, dan werd het gedurende het interbellum steeds prominenter, en op sommige punten ook radicaal Vlaams-nationalistisch. Gedurende de Tweede Wereldoorlog werd die anti-Belgische Vlaams-nationalistische stroming zelfs dominant in de Roeselaarse wielersport, door de inzet van figuren als oorlogsburgemeester Hendrik Demoen. Bevrijding en repressie maakten een einde aan deze Vlaams-radicale instrumentalisering van het wielrennen, maar slaagde er geenszins in de band tussen renners en Vlaamse identificatie helemaal te breken. Ook in de jaren veertig en vijftig bleven de Roeselaarse *coureurs*, als 'flandriens', als markeringen van Vlaamse identiteit dienstdoen. In deze Vlaamse identiteitsvorming werd bovendien steeds in belangrijke mate gesteund op de situering van Roeselare binnen de provincie West-Vlaanderen. Een actief provinciaal bewustzijn van het aandeel van West-Vlamingen in de Belgische wielersport werd consequent vermengd met Vlaamse sentimenten, zo een beeld creërend van West-Vlaanderen én Roeselare als 'wijdgeducht leeuwennest'.

Ondanks deze breed reikende Vlaamse wieleridentiteit werd het Belgische identificatiekader zelden helemaal verlaten. Hoewel men vóór 1945 soms kon spreken van een anti-Belgisch Vlaams wieler*nationalisme*, bleven de lokale renners ook bijna voortdurend als Belgen gerepresenteerd worden, zeker

wanneer ze op internationaal niveau presteerden. Alle identiteiten die in deze casus een rol speelden waren hoe dan ook gedoemd tot elkaar. Lokale of provinciale identificatiekaders kenden slechts succes wanneer de renners die als boegbeelden dienst deden, erin slaagden zich op overkoepelende, nationale of internationale niveaus in de kijker te plaatsen. Die wederzijdse afhankelijkheid leidde echter evengoed tot spanningen. De 'dubbele' Vlaams-Belgische identiteit functioneerde misschien bij internationaal succes, op andere momenten zorgde ze voor conflict. Ook het geval van Ollivier tijdens de Koningskwestie illustreerde de kwetsbaarheid van dit multidimensionale 'identiteitencomplex'. Verder onderzoek moet met deze complexe dynamiek rekening houden. Op lokaal niveau ingebedde en vaak nog maar zeer beperkt onderzochte massasporten als wielrennen vormen immers één van de sleutels tot het ontrafelen van het web van identiteiten dat zich in de moderne Belgische historische ruimte manifesteerde. Hoewel die identiteiten daarbij soms een op het eerste zicht 'banaal' karakter hadden, mag hun impact niet worden onderschat.

AFKORTINGEN

AS	Archief Stadsbestuur
BWB	Belgische Wielrijdersbond
DRB	De Rousselaarsche Bode
DRW	De Roeselaarse Weekbode
GSW	Geïllustreerde Sportwereld
HWN	Het Wekelijks Nieuws
KADOC	Katholiek Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving
SAR	Stadsarchief Roeselare
SWB	Stedelijke Wielrijdersbond
VNV	Vlaams Nationaal Verbond
VOS	Verbond der Vlaamsche Oud-Strijders
VWB	Vlaamsche Wielerbond
VWU	Vlaamsche Wielerunie
WMR	Wielermuseum Roeselare
WSC	Wieler- en Supportersclub Valeer Ollivier
WVW	West-Vlaamsche Wielrijdersvereeniging

Bronnen

Archieven en documentatiecentra

KADOC, Vlamingenstraat 39, 3000 Leuven.
Archief Gaspard Van Hecke.
Koninklijke Belgische Wielrijdersbond, Globelaan 49, 1190 Brussel.
Private collectie Fred Vannieuwenhuyse, Roeselare.
Stadsarchief Roeselare, Botermarkt 2, 8800 Roeselare.
Archief Stadsbestuur, affiches feestelijkheden.
Wielermuseum Roeselare, Polenplein 15, 8800 Roeselare.
Documentatiemap Ollivier Valère.

Kranten en tijdschriften

De Landbouwer, 1911.
De Mandel, 1938.
De Roeselaarse Weekbode/ De Weekbode, 1947-…
De Rousselaarsche Bode, 1919-1944.
De Standaard, 1933.
Gazette van Rousselare, 1887-1914.
Geïllustreerde Sportwereld, 1921-1938.
Het Nieuw Rousselare, 1924.
Het Nieuwsblad, 1929-…
Het Volk, 1891-2008.
Het Wekelijks Nieuws, 1946-…
Mandelpost / De Nieuwe Bode-Mandelpost / Mandelpost-De Nieuwe Bode / Mandelpost, 1948-1957.
Onze Kampioenen, 1909-1913.
Sporta-kerel, 1947-1961.
Sportblad 1908.
Sportvriend, 1909-1924.
Sportwereld, 1912-1939.
Voor Allen, Editie Roeselare-Tielt, maart 1950.
Vooruit, 1950.

Gedrukte bronnen

CARLIA (F.), *Kampioenen van gisteren. Hector Martin*, Veurne, 1946.
JODEC, *Het rijke wielerleven van Valeer Ollivier*, Poperinge, 1958.
VANHOUWAERT (C.), *Mijne Loopbaan*, Menen, 1913.
VAN WIJNENDAELE (K.), *Het rijke Vlaamsche wielerleven*, Gent, 1943.
VELTMAN (J.), *Een land van wielrenners. Een studie over den Vlaamschen wielrenner* (De Seizoenen; 15), Antwerpen, 1941.

Literatuur

BACKELANDT (F.), *Ons rijke Vlaamse wielerleven en het wielerflamingantisme: 'Sportwereld' als gangmaker van identiteit in het interbellum. Een discoursanalytische benadering*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, 2004.

BACKELANDT (F.), CORNILLIE (P.), & VANWALLEGHEM (R.), *Koarle! De man die zijn volk leerde koersen: Karel Van Wijnendaele*, Balegem-Tielt, 2006.

BILLIG (M.), *Banal Nationalism*, Londen, 1995.

BOUDREZ (F.), *De Vlaamse beweging te Roeselare tijdens het interbellum*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, 1996 (promotor: prof. dr. L. Vos).

BOUDREZ (F.), "West-Vlaanderen", *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, III, Tielt, 1998, pp. 3687-3703.

BURKE (P.), "Performing history: the importance of occasions", *Rethinking History*, IX, 2005, no. 1, pp. 35-52.

CALLEWAERT (F.), *Valeer Ollivier, 1921-1958. Koning van de kermiskoersen*, Roeselare, 2001a.

CALLEWAERT (F.), "Veloclub 'De Vlaamsche Zonen' Roeselare", *Vrienden van de Stedelijke Musea Roeselare, Jaarboek III, 2000-2001*, Roeselare, 2001b, pp. 167-168.

CALLEWAERT (F.), *Leon, Hector en andere Martins*, Roeselare, 2004.

CLAES (D.), *Antoon van Clé: stichter en bezieler van Sporta*, Tongerlo, 2005.

CORNILLIE (P.), *De eeuw vóór Museeuw: 100 jaar wielrennen in West-Vlaanderen, 100 jaar provinciale BWB-afdeling*, Zellik, 1997.

CORNILLIE (P.), *Koolskamp koers: een eeuw strijd voor de leeuwentrui*, Roeselare, 1999.

CORNILLIE (P.), *Gilbert Desmet. Smetje van Lichtervelde*, Eeklo, 2004.

DAVID (D.), *Roeselare, centrum van de Vlaamse heropstanding? De Vlaamse beweging in Roeselare na de Tweede Wereldoorlog, 1944-1968*, Roeselare, 2002.

DE BORCHGRAVE, (C.), *God of genot, Vlaanderen 1918-1940: een kerk in strijd met de moderne zinnelijkheid*, Leuven, 1998.

DE BRUYNE (M.) e.a., *Geschiedenis van een wijk: De ruiter te Roeselare*, Roeselare, 1979.

DELHEYE (P.), KNUTS (S.), & VANYSACKER (K.), "Wentelende wielen: anderhalve eeuw fietsen en wielrennen in Vlaanderen" in: J. SCHEERDER, W. LAGAE, & F. BOEN (eds.), *Vlaanderen fietst! Sociaalwetenschappelijk onderzoek naar de fietssportmarkt*, Gent, 2011 (in press).

DENECKERE (G.), "Vlaamse identiteit of verdeeldheid? Straatmanifestaties als graadmeter voor groepsgevoel", *Bijdragen tot de eigentijdse geschiedenis*, 1998, no. 3, pp. 203-213.

DENYS (D.), *Het Roeselaarse volksleven*, Roeselare, 1955.

DEREZ (M.), "Roubaix: de wielerbaan. Arm Vlaanderen haalt zijn gram in de hel" in: G. BUELENS, J. TOLLEBEEK, S. DE SCHAEPDRIJVER et al. (eds.), *België, een parcours van herinnering. II. Plaatsen van tweedracht, crisis en nostalgie*, Amsterdam, 2008, pp. 427-439.

DOCHY (B.H.), *Geschiedenis van de stad Roeselare vanaf de oudste tijden tot heden*, Roeselare, 1949.

DUKE (V.) & RENSON (R.), "From factions to fusions? The rise and fall of two-club rivalries in Belgian football", *International Review for the Sociology of Sport*, XXXVIII, 2003, pp. 61-77.

GELDHOF (P.) & VANYSACKER (D.), *'En de broodrenner, hij fietste verder': het wielrennen in België tijdens WO II*, Leuven, 2005.

HOLT (R.) & MANGAN (J.A.), "Prologue: Heroes of a European Past" in: R. HOLT, J.A. MANGAN, & P. LANFRANCHI (eds.), *European Heroes: myth, identity, sport*, Londen, 1996a, pp. 1-11.

HOLT (R.) & MANGAN (J.A.), "Heroes of the North: sport and the shaping of regional identity" in: J. HILL & J. WILLIAMS (eds.), *Sport and identity in the North of England*, Keele, 1996b, pp. 137-164.

HOORNAERT (G.), "De leerschool voor Patrick Sercu. De wielerpiste in Rumbeke (1958-1963)" in: P. GELDHOF (ed.), *Jaarboek Wielermuseum 2006*, Roeselare, 2007, pp. 61-79.

HOSTENS (P.), *Evolutie en analyse van de lokale en regionale informatieweekbladen te Roeselare tijdens en na Wereldoorlog II, onuitgegeven licentiaatsverhandeling*, Universiteit Gent, 1986 (promotor: prof. dr. F. Saeys).

HUGGINS (M.), "Sport and the social construction of identity in north-east England, 1800-1914" in: N. KIRK (ed.), *Northern identities: historical interpretations of the North and Northernness*, Aldershot, 2000, pp. 132-162.

HUYGHEBAERT (J.), *Oud Rousselaersch Nieuws, 1815-1914*, 2 dln., Roeselare, 1997.

KNOCKAERT (L.) & CALLEWAERT (F.), *De Koninklijke Stedelijke Wielrijdersbond Roeselare. K.S.W.B Een Eeuw Jong*, Roeselare, 2002.

KNUTS (S.), "Elf renners uit West-Vlaanderen. De biografieën", *Vlaamse Stam*, XLVII, 2011, pp. 99-124.

KNUTS (S.), VANDER ELST (L.), BOEN (F.), & DELHEYE (P.), "Flandrien: historische en hedendaagse invulling van een populaire wielerterm" J. SCHEERDER, W. LAGAE, & F. BOEN (eds.), *Vlaanderen fietst! Sociaalwetenschappelijk onderzoek naar de fietssportmarkt*, Gent, 2011 (in press).

LAITEM (H.), *Een vergeten Belg: Odiel Defraeye. Het levensverhaal van België eerste Tourwinnaar*, Roeselare, 1988.

LAMBRECHTS (P.), *De regionaliseringstendensen binnen de Vlaamse sportwereld in de periode 1930-1944*, 2 dln., onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, 2000 (promotor: prof. dr. B. De Wever).

LERMYTE (J.-M.), *Geschiedenis van Izegem*, Izegem, 1985.

MASO (B.), *Het zweet der goden*, Amsterdam, 1990.

METCALFE (A.), *Leisure and recreation in a Victorian mining community. The social economy of leisure in North-East England, 1820-1914*, Londen-New York, 2006.

MISTIAEN (A.) & DELBAERE (J.), "Figuren van bij ons. Odiel Defraye, overwinnaar van de Ronde van Frankrijk in 1912", *Ten Mandere*, X, 1970, pp. 72, 74-80, 117-118.

POPE (S.W.), "Negotiating the 'Folk Highway' of the Nation: Sport, Public Culture and American Identity, 1870-1940", *Journal of Social History*, XXVII, 1993, pp. 327-340.

RENSON (R.) & DELHEYE (P.), "War games: sport during the German occupation of Belgium (1940-1944)", *Stadion*, XXVI, 2000, pp. 245-267.

ROCHER (P.), "Une nouvelle chevalerie catholique contre le néo-paganisme du sport moderne: l'Église catholique et le vélo, XIXe-XXe siècles" in: L. VAN YPERSELE en A.D. MARCÉLIS (eds.), *Rêves de chrétienté – réalités du monde: imaginaires catholiques*, Paris-Louvain-la-Neuve, 2001, pp. 339-368.

RUSSEL (D.), "Sport and identity in the North of England in the Twentieth Century" in: H. OKUBO (ed.), *Local identity and sport. Historical study of integration and differentiation* (ISHPES – Studies; 11), Sankt Augustin, 2004, pp. 227-232.

STOFFERS (M.) & OOSTERHUIS (H.), "'Ons populairste vervoermiddel'. De Nederlandse fietshistoriografie in internationaal perspectief", *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden*, 2009, volume 124, pp. 390-418.

THOMPSON (C.S.), *The Tour de France: a cultural history*, Berkeley-Los Angeles, 2006.

TONTS (M.) & ATHERLEY (K.), "Competitive sport and the Construction of place identity in rural Australia", *Sport in Society*, XIII, 2010, pp. 381-398.
VANDROMME (A.), "Odiel Defraeye negentig jaar na zijn dubbele zege in 1912", *Ten Mandere*, XLII, 2002, no. 3, pp. 3-40.
VAN GINDERACHTER (M.), "Het vaderland vanuit kikkerperspectief. Recent Belgisch en Nederlands onderzoek naar natievorming tijdens de lange negentiende eeuw", *Tijdschrift voor Geschiedenis*, CXXII, 2009, pp. 522-537.
VAN LAERE (S.), *Evolutie van de geschreven Vlaamse sportjournalistiek*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, 1995 (promotor: prof. dr. E. De Bens).
VANNIEUWENHUYSE (F.), "Wielernostalgie in de stad van Jempi, Pim, Flander en andere Leitens", *Vrienden van de stedelijke musea Roeselare. Jaarboek V 2003*, Roeselare, 2004, pp. 93-95.
VANNIEUWENHUYSE (F.), "De zwartste bladzijden uit de geschiedenis van de K.B.W.B.", *Vrienden van de stedelijke musea Roeselare. Jaarboek VI, 2004*, Roeselare, 2005, pp. 127-140.
VAN OVERBERGHE (M.), *De pers te Roeselare tijdens het interbellum. Een bijdrage tot de regionale persstudie*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, 1987 (promotor: prof. dr. F. Saeys).
VANYSACKER (D.), "Defraeye, Franciscus Odile", *Nationaal Biografisch Woordenboek*, vol. 18, Brussel, 2007, pp. 256-264.
VANYSACKER (D.), *Koersend door een eeuw Italiaanse en Belgische geschiedenis. De Italo-Belgische connectie in en rond het wielerpeloton*, Leuven-Den Haag, 2009.
VELAERS (J.) & VAN GOETHEM (H.), "Koningskwestie" in: R. DE SCHRYVER, B. DE WEVER, G. DURNEZ e.a. (eds.), *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, deel II, Tielt, 1998, pp. 1745-1748.
VERHEIRE (I.), "Het ontspanningsleven van Brugse arbeiders, 1890-1921", *Oostvlaamse Zanten*, LXXV, 2000, pp. 46-62.
VERSTRAETE (P.J.), *Uit het oorlogsdagboek van Hendrik Demoen*, Kortrijk, 1993.
VIGARELLO (G.), "Le Tour de France" in: P. NORA (ed.), Les *lieux de mémoire III. Les France. 2. Traditions*, Parijs, 1992, pp. 886-925.
WILLIAMS (J.), "'One could literally have walked on the heads of the people congregated there': Sport, the town and identity" in: K. LAYBOURN (ed.), *Social Conditions, Status and Community*, *1860- c. 1920*, Stroud, 1997, pp. 123-138.

Les identités dans la course: les coureurs cyclistes de Roulers comme emblèmes des identités locales, régionales et (sous-)nationales, 1900-1960

STIJN KNUTS
PASCAL DELHEYE

RÉSUMÉ

Le sport cycliste a eu un grand impact sur la société belge du vingtième siècle. À travers l'étude du cas de la région de Roulers, cet article analyse le rôle que la perception et la représentation des coureurs cyclistes a joué dans la formation, au niveau local, des identités locales, régionales et (sous)nationales. Les cyclistes de Roulers ont été construits en tant que symboles de l'identité locale de la ville. Cette construction sociale a été effectuée par l'utilisation d'un répertoire de stratégies pratiques et discursives. Les organes de presse nationale et locale attribuaient aux coureurs de Roulers des caractéristiques héroïques et les associaient aux spécificités géographiques, sociales et historiques de la ville. Les pratiques sportives et extra-sportives au sein desquelles ces coureurs étaient impliqués leur donnaient une position très importante dans les activités de divertissement de la ville. Leur participation aux courses cyclistes qui se déroulaient dans la ville ou ses environs, les cafés ou les magasins de vélos qu'ils exploitaient, les clubs cyclistes locaux qui les soutenaient, et surtout les hommages organisés en leur honneur, faisaient d'eux des points d'ancrage accessibles pour manifester une identité locale. Simultanément, cette identité locale était complétée par et intimement liée à des cadres d'identification plus larges. Les coureurs locaux servaient également de symboles de l'état-nation belge. En même temps, ils étaient utilisés, au niveau tant national que local, en tant que figures emblématiques d'une identité flamande distincte. Celle-ci se manifesta particulièrement et avec un caractère parfois radical pendant l'entre-deux-guerres et la Seconde Guerre mondiale. Pour renforcer cette identité flamande, l'identité sportive provinciale Ouest-Flandrienne était en outre utilisée comme cadre d'identification intermédiaire entre l'identité de Roulers et l'identité flamande. Ce *flamingantisme cycliste* se maintint après la Seconde Guerre mondiale dans la construction de l'image des coureurs de Roulers, même s'il avait perdu son aspect radical de nationalisme flamand. Les coureurs locaux n'étaient jamais des héros "pour tous" et leur

instrumentalisation pour la formation d'identités diverses a pu aussi engendrer des conflits. C'est précisément l'instabilité et la fluidité de leur représentation qui fait de ces cyclistes un intéressant objet d'étude pour éclairer le réseau d'identités diverses qui existe dans la société belge du vingtième siècle.

Racing identities: bicycle racers from Roeselare as emblems of local, regional and (sub)national identities, 1900-1960

STIJN KNUTS
PASCAL DELHEYE

SUMMARY

Taking the considerable impact bicycle racing had on twentieth-century Belgium as a starting point, this article examines the role the perception and representation of cyclists had in the formation of local, regional and national identities in Belgium. It does so by studying the societal interaction with bicycle racers in the Flemish city of Roeselare and its surroundings between 1900 and 1960, based on a critical reading of press reports and archival sources. Bicycle racers were important emblems of a local framework of identification, limited to Roeselare and surroundings. A repertoire of discourses and practices ensured their representation as champions of the locality. Local and national press bestowed upon them an image of popular sports heroes and associated them with the geographical, social and historical characteristics of the area. The everyday practices that involved these *coureurs*, too, gave them a prominent position in local life. They were easily accessible focal points of local identity, due to their participation in bicycle races within or close to the local space, the *cafés* and bicycle shops they ran, the local cyclist associations that supported them and, especially, the tributes that were organised in their honour. At the same time, this identity was continuously expanded with and related to broader frameworks of identification. Firstly, local racers were also identified as sportive heroes of the Belgian nation-state. Simultaneously, however, they were used to construct a distinct Flemish identity, a process which manifested itself

especially and in a sometimes radical, anti-Belgian way during the Interwar years and during the Second World War. Within this Flemish identity discourse, moreover, abundant use was made of a provincial, Western-Flemish framework of identification that situated itself between Flanders and the locality. Although the aftermath of the Second World War disrupted some of the more radical ties between the Flemish movement and bicycle racing, this 'sportive Flemish cultural identity' remained an important factor in their representation even after 1945. Lastly, the article reveals how the representation of local racers as emblems of varying and closely interrelated identities was seldom accepted by all. It is exactly this instability and fluidity, however, that makes these racers a good research subject for disentangling the web of identities in twentieth-century Belgian society.